GOD. VIII. BROJ 1.

OMLADINA

LIST ZA ZABAVU I POUKU SREDNJEŠKOLSKE MLADEŽI

SADRŽAJ:

DRAGUTIN M. DOMJANIĆ: Vraćanje. — VALENTIN GORJANSKI: Povijest Petra ugljenara. — STJEPKO ILIJIĆ: S dacima do Napulja. — BRANKO PASSEK: Prvi kralj. — GEORGES D' ESPARTÈS: Posljednji pobjednici. (Preveo s francuskoga dr. D. Ćepulić). — DR. KRUNOSLAV BABIĆ: Parasiti. — DR. FRANJO BUČAR: Zavod sv. Jeronima u Rimu.

KRONIKA:

DOM I SVIJET: Vulkan La Soufriére. — IZ ŽIVOTA VELIKIH LJUDI: Paul Painlevé. — Carducci i novinar. — SPORT: VIII. Olimpijske igre u Parizu. — Lahkoatletski srednjoškolski miting u Zagrebu. — SOKOLSTVO: V. slet župe Fonove i 50-godišnjica Hrv. sokola u Zagrebu. — NOVE KNJIGE: Kempf: Oko Psunja. — FILATELIJA. — ŠALA I ZABAVA.

IZDAJE NA SVIJET »DRUŠTVO HRVATSKIH SREDNJOŠKOLSKIH PROFESORA« U ZAGREBU. »OMLADINA« IZLAZI SVAKOGA MJESECA IZUZEVŠI MJESECE PRAZNIKA. — PRETPLATA JE ZA CIJELU GOD. ZA ĐAKE 40 DIN., A ŠALJE SE DRUŠTVU HRV. SREDNJOŠKOLSKIH PROFESORA, ZAGREB, MEDULIĆEVA 33. — RUKOPISI SE ŠALJU UREDNIŠTVU, ZAGREB, MEDULIĆEVA 33. I NE VRAĆAJU SE. — POJEDINI BROJ 5 DIN.

TISAK „TIPOGRAFIJA", GRAFIČKO-NAKLADNI ZAVOD D. D., ZAGREB.

Dosadašnje edicije

Društva hrvatskih srednjoškolskih profesora

A. Odobrene školske knjige.

1. Šarić — Nikolić: Hrv. čitanka za II. razred srednjih škola XI. izdanje. Zagreb 1922. — Cijena Dinara 30.—.

2. Divković — Pasarić: Hrv. čitanka za III. razred srednjih škola IX. izdanje. Zagreb 1924. — Cijena Din 36.

3. Divković — Pasarić: Hrv. čitanka za IV. razred srednjih škola. VIII. izdanje. Zagreb 1924. Doštampava se.

4. Petračić — Zagoda: Hrv. čitanka za V. i VI. razred srednjih škola. Dio I. Poetika Stilistika i Proza. VIII. izdanje. Doštampava se.

5. Platonova Obrana Sokratova i Kriton s uvodom u grčku filozofiju i komentarom od M. Kuzmića. U Zagrebu 1922. — Cijena Din 30.

6. Školski atlas za niže razrede srednjih škola. Cijena Din 30.

——»o«——

7. U prodaji: Balenović: Opća geografija. — Cijena Din 50.

B. Pomoćne školske knjige.

1. »Hrvatski pripovjedači«. III. popravljeno izdanje. Str. 276. Priredio dr. Milan Ogrizović. U Zagrebu 1917. Cijena Din 30.

2. Narodne pjesme junačke. III. izdanje priredio dr. Branko Vodnik. Str. 194. U Zagrebu. Cijena Dinara 25.

3. Izabrane narodne pjesme II. dio. Ženske narodne pjesme. Priredio dr. N. Andrić. U Zagrebu 1912. Cijena Din 20.

4. Povijesna čitanka za niže razrede srednjih škola I. dio. Srednji i novi vijek do godine 1648. II. popunjeno izdanje. Priredio dr. S. Srkulj. U Zagrebu 1922. Cijena Din 40.

5. Povijesna čitanka za niže razrede srednjih i sličnih škola II. dio. Novi vijek od godine 1648. Priredio dr. S. Srkulj. U Zagrebu 1915. Cijena Din 30.

6. Geografijska čitanka. II. popunjeno izdanje. Priredio dr. M. Šenoa. U Zagrebu 1922. Cijena Dinara 30.

7. O. Andrije Kačića-Miošića Razgovor ugodni naroda slovinskoga. Izdanje priredio i predgovor o životu i radu Kačićevu napisao dr. Ferdo Nikolić. U Zagrebu 1923. Cijena Din 15.

8. Karta Crne Gore za porabu pri čitanju Mažuranićeva epa Smrt Smail Age Čengića. Obradio dr. J. Modestin. U Zagrebu 1912. Cijena Dinara 10.

U nakladi: Djela Petra Preradovića. I. potpuno i kritično izdanje. Knjiga I. i II. Priredio dr. B. Vodnik. U Zagrebu 1918. Cijena Din 100.

C. Nastavni Vjesnik.

»Nastavni Vjesnik«, list za srednje škole. Izdaje »Društvo hrvatskih srednjoškolskih profesora« u Zagrebu. Može se još dobiti: Knjiga I. — IV., VII., VIII. sv. 3., 4., IX., X. sv. 2., 4., 5., XII. — XXIII., XXV. — XXXII. Cijena pojedinoj knjizi Din 75, pojedinom svesku Din 10. Jubilarni svezak (knjiga XXX. sv. 9. i 10.) stoji Din 20. Članovi društva dobivaju »Nastavni Vjesnik« badava, a članarina iznosi Din 25 na godinu.

D. Omladina.

»Omladina«, list za zabavu i pouku srednjoškolske mladeži. Mogu se dobiti sva dosadašnja godišta. (I. — VII.) po Din 40. Pojedini broj Din 5. Ovogodišnja »Omladina« (god. VIII.) stoji na godinu Din 40. Pojedini broj Dinara 5.—

E. Izdanja Omladine.

1. Vujec Grga: Petrica Kerempuh, ilustr. U Zagrebu 1921. Cijena Din 10.

2. Josip Mulaković: Lijan Gabor. Cijena Dinara 15.

3. Dubrovački dvor, ilustr. Priredio dr. B. Cvjetković. U Zagrebu 1922. Cijena Din 15.

Od svih cijena imadu knjižare 25% popusta.

Narudžbe se šalju samo na Društvo Hrv. srednjoškolskih profesora u Zagrebu, Medulićeva ulica 33.

GODINA VIII. U ZAGREBU, DNE 1. RUJNA 1924. BROJ 1.

OMLADINA

LIST ZA ZABAVU I POUKU SREDNJEŠKOLSKE MLADEŽI

VRAĆANJE

Kroz korijen teče izvor plah
I žubori i zbori.
Na vjetru lebdi cvijeća dah
I mak sred polja gori
A žita zrno zori.

Na usne starog hrasta sjeda
I pjeva ptica jato,
A plavo jutro s neba gleda
Na polje obilato
I sipa sunca zlato.

Za oblakom sve oblak plovi
I lakom sjenom selo ovi
Metulj se njiše šaren, mal
Niz zrelog žita val.

Svoj cvijet lipa slatki sipa,
Pun radosti je dan.
Pod vrbe skrita rijeka hita
U dalek ocean.

— I cvijet će svenut, ptica krenut,
Zazlatiti se gaj.
I duge doći zimske noći
Skamenit leden kraj —

Al val se diže, k žalu stiže,
U sitni drobi prah.
Da onda gine put modrine
Ko pare tihe dah.

On oblake će stvorit lake,
Da sunca zastre jasne zrake.
I dan potamni, bljesak tamni
Da obasja te žedne grane.
I kišica će opet pasti,
Da može proljet cvasti.

A On će tad razapet dugu
Nad radost njiva, ljudsku tugu
I budit život, gdje još drijema — —
— Sve kruži, sve, u vječnom krugu —
I smrti nema ....

Dragutin M. Domjanić.

POVIJEST PETRA UGLJENARA

Prema narodnoj pripovijeci sa Karpata.

I.

Ugljenar je Petar bio veseo mladac, jak, živ i crn kao mast za cipele. Razvozio je ugljen po gradu i vikao pred vratima svojih stalnih kupaca: »Šećera, šećera! Trebate li šećera?«

Na vrata su izlazile napirlitane služavke, ponosne na svoje rupce na glavi i pregače blještave bjeline.

»Zašto ti je šećer crn?« smijale se one.

»Bit će bijel, ako je u vašim pećima dobra promaja«.

»Neka bude«, govorile su sobarice, »no zar je tvoj šećer sladak?«

»Nije li slatko sjediti u toploj sobi kod takvoga vremena?«

Vrijeme je doista bilo užasno. I sobarice su se složile s ugljenarom, spominjući se prijatnih peći s bijelo ražarenim ugljenom.

»No daj brzo svoga šećera«, govorile su i zatvarale brzo vrata, da se sakriju pred zlim vjetrom, koji je gonio niz ulicu suhi i igličasti snijeg.

U Petra bila zaručnica, mila djevojka, bijela poput cvijeta jabuke i kao cvijet jabuke ružičasta. Bila je prodavačica u slastičarni. I drugarice su joj se smijale radi njena nagnuća k crnom ugljenaru.

Bijedna je djevojka poput magle zaštićivala svoga vjerenika.

»Kako ćete se vjenčati, kad je on takav, zamazan?«

»Pa mi je obećao, da će početi sa svojim umivanjem čitavih sedam dana prije naše svadbe«.

»U takvom će slučaju trebati čitava vaša uštednja za sapun«.

»Najbolje će biti, predaš li svog ženika u praonu: tamo će ga dobro istrti i umiti u vrućoj vodi sa sodom«, šalila se jedna.

»I izglačat će ga užarenim glačalom«, dodala druga.

Sve su to bile dobrodušne šale, jer ni ženik ni nevjesta nisu mogli da se potuže na nelijepo držanje prema sebi.

Toga je dana Petar mnogo radio gurajući svoje teške taljige iz ulice u ulicu.

»Ugljena! Ugljena!« vikao je udubljen u najfantastičnija maštanja. — »Kad bi najednom udarila zima«, mislio je Petar, »i to takva, kakve još nije bilo u našem gradu, da je tako oko dvije stotine stupnjeva. Svi bi tražili ugljena i neprekidno bi ložili peći. A ugljena da ima samo kod mene i ja ga prodajem za dukat po funti. Kraj takve bih studeni za jednu zimu postao najbogatijim čovjekom u državi«.

»Ej Petre!«, začuje najednom, gdje ga netko zove po imenu slabim, staračkim glasom. Pred Petrom se pojavila stara, stoljetna starica, drščući od zime.

»Petre, daj mi ugljena! Nemam novaca, da ti platim, a tako stradam. Moja me stara krv već godinama ne grije, a kraj takvog sam vremena osuđena da poginem. Petre, daj mi ugljena. Daj mi barem šačicu!«

Petar je bio dobar mladić. Uzeo je sa svojih taljiga veliku vreću s ugljenom, odnio ga u kuću bijedne žene i sam se pače ponudio, da raspiri vatru na ognjištu.

»O, hvala ti, sinko«, govorila je starica, pružajući svoje ozeble ruke k užarenom ugljenu.

»Hvala Bogu, što sam mogao da ti pomognem, draga bako. Grij se pomalo i ne žali ugljena. Za dva dana opet ću ti dovesti vreću ugljena. I budi mirna. Ja ne ću dopustiti, da se smrzneš! Čekaj, da jače raspirim oganj«, rekao je dobri Petar i stao puhati na ugljen.

»Jao!«, krikne najednom, uhvativši se za glavu.

»Što ti je?« prepala se starica.

Iskra mi je pala u oko! Boli me i ne mogu da ga otvorim. Što da radim sada? Zar sam slijep? — rekao je Petar pečalnim glasom i dodao: »Neka moje taljige ostanu kraj tvoje kuće, dok otrčim liječniku. Možda će mi pomoći«.

Petar se sjetio da nedaleko stanuje znameniti liječnik toga grada. Zvali su ga riđokosim liječnikom radi brade mjedeno crvene boje, tako dugačke, da dulje nije bilo ni u koga u cijelom gradu.

U protivštini s bradom, riđikosi liječnik nije imao nijedne vlasi na glavi, već je bila gola kao pustinja.

Bio je to doista najiskusniji liječnik i nije bilo bolesti, koje on ne bi izliječio u roku od jednog sata.

No za čudo, ljudi, koje je on spasio od nesreće, ne samo da mu nisu bili zahvalni, već što više: nisu htjeli naprosto o njemu da govore, osjećajući kao neki tajinstveni strah, kad se spominjalo njegovo ime.

K riđokosom liječniku uputio se i Petar. Dugo je zvonio na tamnim vratima njegova stana, prikrivajući lijevom rukom bolesno oko, u velikoj nestrpljivosti.

Konačno su se vrata otvorila i sam je riđokosi liječnik uveo Petra, a on je krotko prestupio prag liječnikova prebivališta.

»No, sjedni, Petre! Pokaži oko!« reče znameniti liječnik i doda sa smiješkom: »Nije to ništa, mili moj. Iskra je spalila zjenicu i oko se može smatrati potpuno izgubljeno. No, ne boj se. Trebat će samo pet minuta i dobit ćeš novo oko, koje će biti još bolje od tvoga staroga!»

Riđokosi je liječnik izvadio bolesno oko Petru bez ikakvih boli i isto ga tako brzo zamijenio drugim.

»No pogledaj sada na svoje lijevo oko i reci mi, što vidiš?«

Petar pogleda na lijevo oko pokrivši desno rukom i usklikne od udivljenja.

Svi su mu predmeti postali jasniji i providni. Opazio je kroz strop tramove, na kojima je počivao krov i kokoši, što su trčale po tavanu. Parketni je pod kabineta postao proziran poput stakla i Petar je vidio podrum, pun nekih čudnih predmeta, vjerojatno u savezu s tajinstvenom naukom liječnikovom.

Na što pao pogled Petrov sve je uskrsavalo pred njim u novom, divnom obliku. Zidovi mu više nijesu priječili pogleda i stvari spremljene u stolovima bile su vidljive sa svih strana.

Uvezi na knjigama nisu više skrivali tiskanoga sadržaja u njima. Veliki ormari, puni instrumenata liječnikovih, stajali su, kao da su širom otvoreni.

Kad je Petar podignuo oči na liječnika, zadrhtao je od straha. Vidio je pred sobom Crnoga Duha, koji se krivio u lukavom i zlom smijehu.

»No, kako ti se sviđa tvoje novo oko, Petre? — upitao je riđokosi liječnik ugljenara obezumljena od užasa.

»Jao meni!« krikne Petar — »pao sam đavlu u ruke!«

»Glupi psiću« — odgovori mu na to liječnik — dospjeti meni u ruke i nije tako zlo, kako vi to svi mislite. I ti ćeš odmah da se uvjeriš o istinitosti mojih riječi. Pođi sa mnom!

Petar je poslušno pošao za riđokosim liječnikom i našao se u susjednoj sobi, kojoj zidovi nisu bili providni ni njegovu novom oku.

»Sjedi ovamo i slušaj — rekao je liječnik.

Petar je pokorno sjeo u naslonjač ogledavajući bojazljivom radoznalošću uske stolove s bezbrojnim i nekuda čudnim staklenim bocama, u kojima je nešto kao tuckalo i lupalo.

Kao da se našao u urarskoj radionici usred satova, koji su gromko odbijali takt svojim njihalima.

No satova nije bilo. Bile su samo staklene boce u strogom redu, a na svakoj etiketa.

»No slušaj Petre — nastavi riđokosi liječnik — sreća ti se nasmiješila — s ovim svojim okom ti vladaš sada svim tajnama na zemlji i svim čovječjim mislima. A znati misli ljudske, znači biti bogat, proslavljen i silan.

»Oh, otpusti me, što prije — rekao je Petar — hvala ti, ne ću, pusti me. Hoću odmah da iskušam novi život.

»Ne spješi, dragi moj, — rekao je liječnik — još nismo sasvim gotovi.

»Misliš li ti da odeš od mene glup, sretan dobričina, koji će odmah početi činiti lijevo i desno to, što vi zovete dobro? — Ne, dragi moj, to me nipošto ne zadovoljava.

»Što hoćeš od mene, Nečastivi? — upita Petar riđokosog liječnika.

»Vrlo malo: sada ću ti izmijeniti srce, isto tako kao što sam ti izmijenio oko. Ne boj se, bit će to posve bez boli.

U isto je vrijeme liječnik ušao rukom u njedra Petrova i izvadio odatle srce, plameno a drhtavo poput ptičice.

Liječnik ga oprezno metne u staklenku i nalijepi na nju novu etiketu s natpisom:

SRCE
UGLJENARA PETRA.

»Što ću ja sada bez srca! — zaviče nesretni ugljenar.

»Ne boj se, eto ti ovdje kameno srce, koje će ti bolje služiti od dosadanjeg.

Riđokosi je liječnik usadio na isto mjesto u grudi Petrove hladno, kameno srce, a zatim mu ponudio, da pogleda police i da se upozna s natpisima na staklenkama.

Koliko je tu bilo poznatih i kakvih sve imena!

Počevši od bogatih trgovaca i visokih činovnika do imena samoga biskupa — sva su srca bila ovdje skupljena i odmjereno kucala u staklenicama poput satova.

Petar je prišao k svojem srcu, pogledao i ništa nije osjetio u svojim grudima. Bila je to nezahvalnost. U Petra je bilo prekrasno srce. Plameno, čisto i široko.

Izišao je tako Petar na ulicu. Sjetio se ostavljenih taljiga kod bijedne starice.

»No, kako je s tvojim okom, sinko moj — upita starica opazivši Petra.

»Što te se tiče moje oko osorno se okosi na nju Petar. — Plati mi radije ugljen, što gori na tvom ognjištu. Plati, plati brže, dok prebrojim vreće. Možda si mi međutim i ukrala štogod?!«

»A, — rekla je starica — bio si kod riđokosoga liječnika. O bijedniče, kako mi te žao! Bio si vrlo dobar mladić. Idi, idi od mene! No za pamti jedno: dobro djelo ne gine. Bilo kada ja ću ti vratiti za ugljen, kojim sam si ugrijala sobicu. Ta će šačica ugljena jednom i tebe da ogrije, kad ti bude vrlo studeno! . . .

»Dobro, dobro, brbljaj samo — promrsi Petar i odmah iziđe iz staričine sobe.

II.

Kad se zatim zaputio kući, da razmisli o svemu, što se s njim dogodilo, vrijeme se najednom promijenilo.

Vjetar je utihnuo, nebo se razvedrilo i sunce se pojavilo, dosta toplo, jer je zima bila već na izmaku.

U nekoj uličici, iza ugla kod zida u sunčanom svijetlu smjestio se putujući glumac sa svojim malim kazalištem lutaka. Sakriven iza zavjesa iskusni je glumac vješto vodio na uzici nakićene lutke, koje su dovodile do oduševljenja zahvalne gledaoce.

U »publici« su bili siromasi i djeca njihova, jer se bogat čovjek ne bi nikada zaustavio na ulici radi takve sitne i jevtine zabave.

U bogatih je ljudi bilo veliko kazalište na lijepom trgu u samom središtu grada.

Zato je bilo veliko veselje tih siromaha gledajući sve to.

Oni su već i plakali nad sudbinom nesretnoga Pierrota, što ga je ubio podli Harlekin, a sad su se previjali od smijeha nad nekom šalom, u kojoj su se junaci častili međusobno zaušnicama, varajući spretno jedan drugoga.

Petar se mračno zaustavio kraj tih ljudi, koji su mu do nedavna još bili blizi i njegovi, a sada tako daleki i tuđi.

»Što se ti Petre ne smiješ s nama. Gledaj, kako se tuku, ha, ha, ha!«

No Petar se nije ni nasmiješio. Svojim staklenim okom on je vidio kroz zavjesu staroga glumca, gdje s naporom radi.

Marionete su bježale, skakale i plesale po želji iskusnoga starog glumca.

»Što se ti Petre ne smiješ? Mi smo još jutros slušali tvoj smijeh. Zar si zaboravio, kako je vjetar odnio kapu s glave debeloga pekara? I on je trčao za njom, crven, debeo i nespretan!«

»Nema ništa smiješno u tome, što je ubogi pošteni čovjek morao da trči za svojim šeširom — nevoljko odgovori Petar.

»Pustite ga — vidite, kako se napravio pametan naveče — poviče mladi postolar, davni prijatelj ugljenarov.

Petar je gurao dalje, bez riječi, svoje taljige s ugljenom i brzo nestao s očiju svojih nekadanjih drugova, koji su ostali veoma začuđeni njegovim čudnim vladanjem.

Od toga se dana rodio na svijet novi Petar: Petar mračni, hladni, žestoki, sebični, osorni, nezahvalni i neobično sretni u svim svojim poslovima.

Petar se obogatio u najkraćem vremenu. Nefaljeno je izabirao za sebe povoljne poslove i, hvala staklenom svojem oku, nalazio u zemlji mnoge sakrite dragocijenosti. Kupio je prekrasnu kuću s mnogo soba.

Nekadašnji ugljenar nije više išao pješice, već se vazda vozio u raskošnoj kočiji.

Sjedio je tako u kočiji mračan i gord, ne obraćajući pažnju ni na koga i razmišljajući o svojim trgovačkim poslovima.

Valentin Gorjanski

(Svršit će se).

S ĐACIMA DO NAPULJA [1])

U željezničkom vozu jurimo Italijom preko poljana i ravnica, preko brda i dolina, diveći se ustrajnosti ljudske ruke, koja je sve to pomno obradila i ukrasila. Čim smo se više približavali toplom jugu, tim smo susretali bujniju i raskošniju floru: »Eno naranče, eno procvjetale mirte, eno paomel«, koja kao da se klanja i čezne spram rođenog Orijenta. Bujna i cvjetna okolica, dražesna mjestanca kroz koja smo letom prolazili, slađani zadah južne prirode, koji je oko nas oblijetao, sve nas je to stalo silno zanimati i mi smo kao opčarani hrlili sve dalje i dalje ne mareći za vrijeme, koje je odmicalo.

Kad nenadno u daljini čudan neki sklop gora svrati našu pozornost.

— Jest — nije — nije — jest — i razumije se živahna prepirka u našem društvancu.

Ja se okrenuh i zapitah jednog talijanskog suputnika — a on mi odvrati:

— Il Vesuvio.

Dakle u istinu, ta veličanstvena prirodna pojava bila nam je na domaku! I svi uprijesmo radoznao pogled na tu čudnovatu goru, o kojoj smo još za djetinjstva čuli tolike bajke i priče. I kočio se pred nama taj kolos, strah i trepet toga naroda i sviju vijekova, poput gorde kusaste piramide sad nijem, ali uvijek mrk i ozbiljan.

I razvije se pred nama divna napuljska okolica, obasuta ubavim i bijelim vilama, sakritima poput gnijezda u okrilju gustog zelenila. A more, široko i nedogledno more napuljskoga zaljeva pozdravljalo nas kao stare znance i mi se veselismo toj dvojakoj ljepoti kopna i pučine.

Voz izmoren i zasopljen s duga puta napokon stane pred impozatnog napuljskog kolodvora i kad siđosmo, napane nas sva sila podvorača različnih hotela, nuđaju nam stanove. Izabrasmo hotel, koji nosi ime čuvenog talijanskog spisatelja i otadžbenika: »Massimo d' Azeglio« nedaleko kolodvora, u nadi da će opravdati slavno ime, koje nosi, i nismo se prevarili.

Izišavši s kolodvora mrko nas pogleda sa svog visokog podnožja bronzani kip Garibaldija, valjda za to što smo bili tuđinci, a k tomu i — Hrvati.

U Napulju se čovjek osjeti u drugom ambijentu. Nestaje one dražesne melodije »di lingua toscana in bocca romana« (toskanski jezik sa rimskih usana), nema tu otmjenosti rimskoga življa, ni one fine uglađenosti i manira, koje su nas u Rimu osvajale. To je primorski svijet bučan i bezbrižan, čavrljav i živahan, vrlo jednostavnih manira, a djelomice zanemaren do skrajnosti. Zaokupi nas jato glasovitih napuljskih »lazzarona« (derana) i stanu praviti svakovrsne obijesne šale oko nas, tražeći neprekidno očima i ustima:

— Un soldo, un soldo (krajcaru, krajcaru!).

I dobacivši im nešto bakrenog novca teškom mukom riješismo se tih dosadnih nametnika i željni da se nagledamo mora udarismo prvim putem, koji onamo vodi. I slučajno prodosmo baš kroz najzanemarenije i prljave ulice, gdje se gola dječurlija valjaju po zemlji, a polunage žene, valjda neočešljane od poroda, sjede pred kućnim vratima, obavljajući bezbrižno različne poslove. Sve to učini na nas vrlo neugodan dojam, koji ipak ne potraje dugo, jer naskoro opazismo da i Napulj ima svojih čara, koje treba tek otkriti.

Zaputismo se dakle onako na sreću, lutajući bez određenog cilja po različnim ulicama, interesujući se za sve, što nas se dojmilo. I tako prispjesmo u »Via Roma«, središte napuljskog života. Sjaj, luksus, vreva, vesela buka, koja karakteriše taj vrlo zanimljivi grad, uzbudi i u nama veselo raspoloženje i mi se stadosmo još više zanimati za Napulj i njegov život.

Prođe nam tako prvi dan našeg dolaska između ugodnih i neugodnih dojmova, no bili smo uvjereni ipak, da će prvi prevladati.

Sutradan posjetismo glasoviti »Museo Nazionale«. Eto nas ponovno sred hladnog mramora, na kojemu su uklesani život i historija prošlih vijekova. Prolazeći kroz mnogobrojne dvorane, susretajući se sa gordim kipovima Jupitra, Junone, Marsa, Herakla itd., razgledavajući osobitim zanimanjem lica Cezara, Augusta, Faustina, Tita Vespazijana, Komoda i Dioklecijana, prodrhtavajući od užasa pred divljim izrazima lica Nerona, Heliogabala, popostavajući zadivljeni pred različnim kipovima Venera, Afrodita, Nioba itd., itd.. sustavismo se pred tako zvanom »Galleria lapidaria« (galerija natpisa), gdje je sabrano do dvije hiljade natpisa i mnogobrojnih odluka i carskih naredaba još od Augustova doba. Prolazeći dalje kroz t. zv. »Galleria dei bronzi«, »Portico dei capolavori« (Portal k remek-djelima) svratismo se i u tako zv. »Galleria di Canova«. Zanimalo nas je, da pogledamo i djela toga najvećeg talijanskog kipara iz ranijega doba. Pregledavajući Canovina djela, opažaš odmah, kako je na njega silno utjecala grčka i rimska klasična umjetnost, ali istodobno osjećaš, ma koliko se Canova trudio, da je dostigne, nije mu napor uvijek išao za rukom i nije mu uvijek uspjelo da oživi mramor i da mu udahne onaj čarobni dašak života, koji struji u Fidijinim i Praksitelovim remek-djelima.

Našu pozornost svrati osobito glasovita zbirka raznovrsnih iskopina nađenih u Pompejima i Herkulanu, u dva grada zasuta od proždrljive lave Vezuva 79. g. p. I. Čudno se doimaju svi ti predmeti: eno različnih manjih i većih hljebaca, karbonizovanih (pougljenjenih) od vremena, eno ti graška, pasulja, pšenice, ječma itd., eno ti različnih boca čudna oblika, u kojima su još sačuvani vino i ulje iz onoga doba, eno i kuhinjskog posuđa, ostataka ponjava i pokrivača, odijela, cipela, sandala itd. Svi ti nijemi predmeti, preko kojih su prošli toliki vijekovi, navode na čudne misli i osjećaje promišljajući na tragični svršetak njihovih vlasnika.

Bilo je već poodmaklo podne, kad iziđosmo iz »Narodnog muzeja« i zaputismo se do prve resta-

*) Vidi »Omladinu« broj 3. i 4., god. VII.

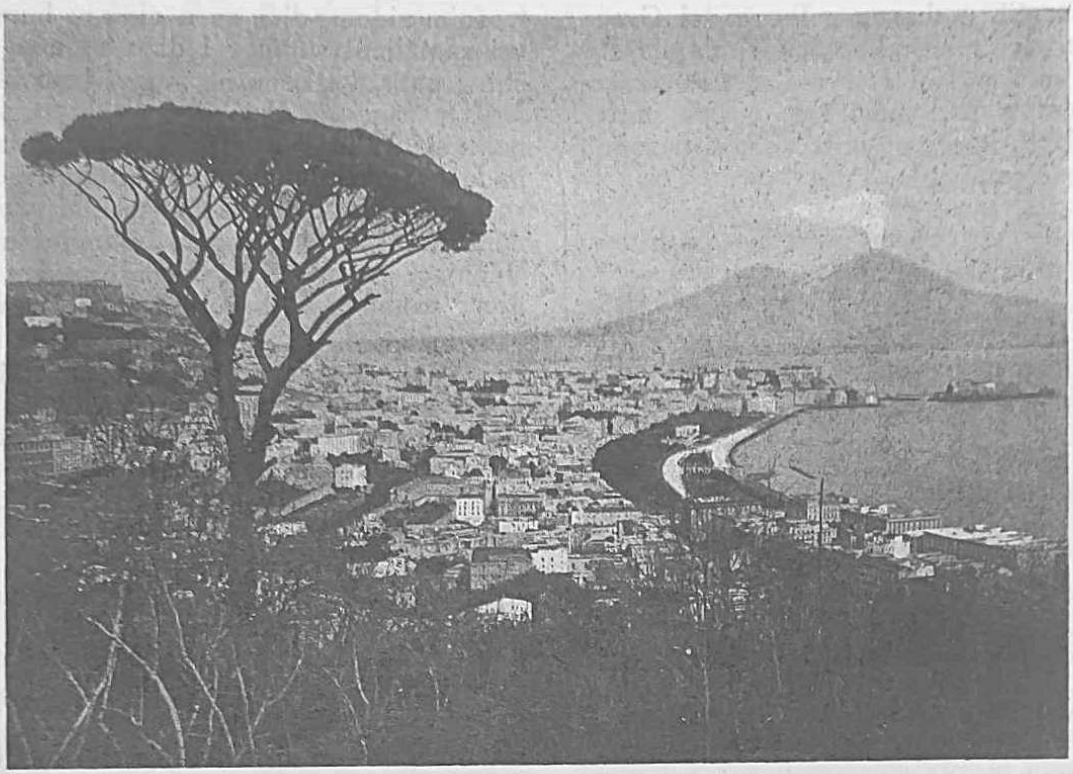

Napulj — u pozadini Vezuv.

uracije, na koju nabasasmo. Uz prilično jeftinu cijenu izvrsno ručasmo i okrijepismo divnom napuljskom kapljicom

Bila je nedjelja. Svjetina vrvjela po ulicama kao u mravinjaku, nikad toliko naroda na okupu! Rekao bi, da napuljska svjetina izbjegava stanove, jer za kratko vrijeme našega boravka u ovom bučnom gradu kroz cijeli dan i noć »zabavljala« nas čudnim nekim poklicima, koji su nas podsjećali na zavijanje čagalja.

Vrijeme nam je bilo odmjereno i za to smo ga morali dobro upotrijebiti. I odosmo ono poslije podne da obađemo čuveni »Akvarij«, jedini svoje vrste na svijetu. Prolazeći ulicom Corso Umberto, Piazza Dante, posred koje se diže spomenik velikom pjesniku »Božanstvene Komedije«, ubavom Piazza Vittorio zasađenom palmama i posijanom kipovima znamenitih ljudi, pregledavajući krasnu »Galleria Umberto«, bacajući udivljene poglede na Kraljevu palaču, sjedište nekadašnje Burbonske kuće, koja je prije ujedinjenja Italije vladala u Napulju — dođosmo napokon do »Akvarija«, koji leži nedaleko morske obale i uđosmo u taj za nas novi i čarobni svijet. To je do 60 sekcija u obliku četvorokutnih udubina od po prilici 2 m visine, ispunjenih morskom vodom a optočenih staklom. U svakoj sekciji, u kojoj je i na čudan način imitorano morsko dno, živu pojedine vrste riba. Vidiš tu maloga šarolikog »kneza« kako se vijuga po morskoj vodi, glavatoga »zubaca«, kako se ponosnim kretnjama šepiri u svom elementu, vijugastu jegulju, zlatoliku »trilju«, fantastičnu »hobotnicu« s njezinim čudnim trakovima, raznovrsni koralj, tajanstvene »meduze« itd. A tko da prebroji tu šaroliku družinu? Dostatno je konstatirati, da se naše maleno društvance neizmjernom korišću pozabavilo za puna tri sata i da je uopće svakomu od nas bilo teško izaći iz toga čudovišta.

I padalo je predvečerje, a podrhtavao široki napuljski zaliv u sjaju sunca na zalazu, dok se nedaleko od obale sakupljala sva sila omanjih lađica, na »molu« je već bilo sabrano mnoštvo, a na obali smješteni nebrojeni vatrometi. Napulj se spremao da one večeri na svečan način proslavi 50 godina oslobođenja i ujedinjenja Italije. I čim se većma unoćivalo, to se svjetina sve više gomilala na obalu, ispunjavajući je, dok je »elita« bila listom osvojila prekrasno šetalište »di via Caraccioli« u sjaju svoga luksusa. I započne se svečanost: Stanu se lađe utrkivati, klizajući kao lastavice po glatkoj morskoj površini, glazbe svirati, vatrometi rigati svoje šaroliko svijetlo, vrtoglavica obuze svjetinu i nastane opće oduševljenje, koje potraje dugo u noć.

Mi smo se već bili vratili na noćište, željni počinka. Ali da! — oko našega stana sve je vrvjelo: ta blažena napuljska svjetina kao da uopće i ne zna za počinak. I ostadosmo dugo na doksatu našega hotela, gledajući kako ispod nas svjetina buči i veseli se u sjaju električnih luči, kako se »lazzaroni« utrkuju po prostranom trgu i listom opsjedaju prodavače sladoleda, koji su kriještili kao pomamni, kako se u riječ sve veseli, da je živo i da se može slobodno kretati po miloj volji.

Sjutradan, posljednji našega boravka u Napulju, odlučismo, da se i pošteno umorimo, samo da uzmognemo bar letimice pregledati sve rijetkosti napuljske okolice. I zaputismo se spram Torrette do Ancija, gdje se nalazi čuvena »Pasja spilja«. Putem smo se polako uspinjali osvajajući malo po malo pogledom divnu napuljsku okolicu. Eno Castelammare, omiljelo boravište privilegiranih svjetskih gavana, eno Posilippa, jedno od najljepših svjetskih ladanjskih postaja, eno pitomog Sorrenta, kolijevke Torkvata Tassa, velikog pjesnika »Oslobođenog Jeruzalima«, eno historičke Mergeline, Torre Anuncijate s golemom

tvornicama domaćih makarona, Torre del Greco, odakle je božanska grčka kapljica poplavila Italiju, eno na dalekoj pučini ostrvo Capri sa svojom čuvenom spiljom, a nad svim tim uvijek mrk i ozbiljan kao Usud, koči se gordi Vezuv! Čarobniji prizor teško je i zamisliti.

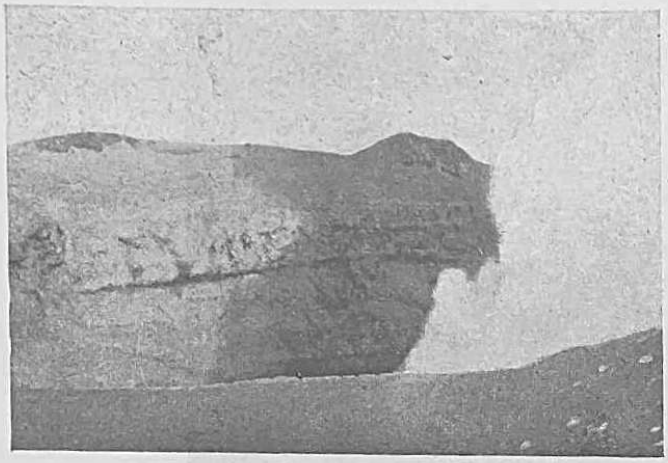

Krater (ždrijelo) Vezuva.

Napokon, nakon duga napora i pasjega umora, sretno prispjesmo do »Pasje spilje«. Uđosmo u omanju staru avliju. Podno ugledasmo oveći otvor, koji je zijevao u brijegu i poput oniske galerije prodirao nizbrdicom. Vođ, koji nas je pratio, uđe prvi u zjalo, ali samo za četiri metra od otvora, jer dalje prestaje život. Mi se ne usudismo slijediti ga, jer su nas već pri otvoru zagušljivi plinovi davili i morali smo uzmaći.

Vraćajući se posjetismo usput i tako zvani »Mali Vezuv«. Sred ovećega prostora, opkoljena trošnim zidom, diže se u okrugu humak iz kojega vri rastaljeni sumpor i dižu se neugodne i zagušljive pare, katkada se pojavi i po koji plamečak, koji u tren ugasne. Tlo krhko i šuplje, koraci nekuda čudno i gluho odzvanjaju, osjećaš, da hodaš po nestalnom zemljištu, koje se mora sad na raspasti. Ako samo malo prstom proruješ zemlju, naiđeš na vrući sumpor, pomiješan s pijeskom. Učenjaci su mnijenja, da mali stoji u vezi sa velikim Vezuvom, jer kad je posljednji u erupciji, onda i mali jače riga svoju užarenu materiju.

Vraćasmo se umorni i zasopljeni pod žarkim podnevnim suncem, ne susretajući sred te gole okolice gotovo ni traga kojoj vegetaciji, osim rijetkoga busenja »gimnestre« (žuke) toga jedinog cvijeta, koji, kako pjeva Leopardi, koji se onuda za života često verao, »svojim mirisom razveseljuje pustinju.«

I dođe konačno i dan odlaska pa dok je voz odmicao sa napuljskog kolodvora, stajao sam nepomičan na prozorčiću osjećajući dublje svu draž i melankoliju Lamartinovih stihova u njegovoj pjesmi »Tristesse«:

»Ramenez — moi, dis-ais-je, au fortuné rivage
Ou Naples rèflèchit dans une mer d'azur,
Ses palais, ses coteaux, ses astres sans nuage
Ou l'oranger fleurit sous un ciel tonjours pur«.
(Dovedite me, rekoh, k sretnim žalima —
Gdje Napulj odrazuje u modrilu mora,
Svoje palače, svoje obronke, svoje bistre zvijezde,
Gdje naranče cvjetaju pod uvijek vedrim nebom).

I proslijedismo put u domovinu, noseći u duši ugodan spomen vedrih napuljskih dana.

Stjepko Ilijić.

PRVI KRALJ

Ko zvijezda sjajna — gle trona stoji
Plamena oka, junak snažan, vrli;
A narod, vojska, kô bujica hrli,
Kô zvijezdâ ih je, da ih tkogod broji.

Svud mir, tišina... Tad groma glas zaori:
»Narode! jesi l' voljan okruniti lava
Dična, nepobjedna bana Tomislava?« —
A puk do neba gromkim glasom zbori:

»Hoćemo! i kruni prvoga nam kralja,
Junačkoga kralja hrvatske nam krvi;
Jest! Hoćemo! neka bude Prvi!«

I okrunjen tu se sa ponosom diže, a mač mu se blisnu
Da neprijatelj preda, ma sa koje strane; —
A narod kliče: Zdravo bio, okrunjeni bane!

Branko Passek.

POSLJEDNJI POBJEDNICI

Napisao Georges d' Espartés. Preveo dr. D. Ćepulić.

Četvrtog marta o podne dugačka je povorka ljudi išla ulicom Rivoli sred poklika. Po zadnji put uzimali su novake u vojsku; sada su išli u kasarnu u Courbevoie, da se opreme.

— Žurno, žurno, duljim korakom.

U metežu žene su mahale u zraku kišobranima, cvijećem išaranim, pljeskale rukama u rukavicama, uz smijeh i plač. Muškarci se nisu ni smijali, ni plakali, samo su vikali: Živio Car!

Eto djeca se slala u vatru, ona su išla da uberu u Champagni zadnje lovorike carstva. Bilo im je četrnaest, petnaest, šesnaest... najviše sedamnaest godina, imala su matere i sestre, koje su ih tražile i zvale hitro na prolazu, tako te od njih četiri stotine, što ih bijaše, tri ih se stotine onog dana oprostiše od svojih.

— Leopolde!

Jedna se žena izmakne iz gomile i pruži ruke! Bijaše sva u bijelom, u odjeći od organdija i u pelerini. Imala je na glavi oko svog svježeg lica poput kite cvijeća lijep šešir od drvena pletiva, u sjeni dugačkih vrpca vidio se jedan vražji nosić,

usta kao mak, dva plava oka, dva tužna oka, koja plakahu.... Bilo je to dražesno i strašno u isti mah. Neki mladi čovjek, u zelenom ruskom odijelu i u hlačama od piketa poleti; mnoštvo ušuti, kapral zagrmi — a dragi se strastveno zagrliše.

— Živjela vojska! — zaviče gomila.

Mladić se udalji, a da glave ne okrenu; žene nestade. Tada se začu glazba, i jedna pukovnija Garde, koja dolažaše u protivnom smjeru, defilira pred djecom, brzo, naglo, divno! Vidjeste oblak brkova, začuste poklik upravljen mladićima: Hej! Marie-Louisijci! — Zadnji čovjek prođe, buka se malo pomalo izgubi, glazba se u šapatu ugasi vrlo daleko u smjeru gradske vijećnice. Bio bi rekao ne vojska već vizija....

— Kamo idu? upita jedan radoznali.

— Oni, odvrati narednik, u bojnoj odori, idu se biti.

— A ovi derani?

Vojnik se stade smijati.

— Zar će im dati puške, da čiste blato sa čizama Carevih! I oni se idu biti?!

Pukovnik stizaše u galopu:

— Žurno, žurno, duljim, hitrijim krokom, djeco moja!

Derani prođoše trgom Etoile, te kao što i pukovnije nestade ih poput stada u šiljatom nizu ispod drveća....

U to je vrijeme zaposjednuće Reimsa po Rusima tamo u Champagni uspostavljalo veze između Velike Armeje i armeje sleske. Carske čete pođoše odmah naprijed prema gradu. Bilo je to trinaestoga, rano izjutra, devet dana iza odlaska rekruta Marie-Louisa.

Četvrt milje od Rosnaya zače se čarkanje. Nekolicina je kopljanika progonilo neprijateljsku konjičku patrulu te isjeklo dva bataljuna domobranaca, koji su pili kavu u gradu. U Gueuxu general Jagow uteče na neosedlanoj kobili. U Tilloisu Prusi zatečeni u krevetu pogiboše u košuljama i bosonogi. Sveudilj maršírajući francuske se kolone zaustaviše bez mrtvih i ranjenih tri kilometra pred Reimsom.

Car stiže na bojno polje prijekim putem u časničkoj odori i u pratnji Berthiera, jednog pobočnika, paža u službi Roustana, koji je nosio »srebrnu bočicu punu rakije«. Budući da Napoleon nije imao vremena da ruča, »nadzornik ustiju« slijeđaše ga u galopu, dok je on vršio smotru, te mu za odmora davaše komadić hljeba i punjaše kupu od pozlaćenog srebra do pola bordeauxom. Videći to vojnici govorahu: »Pa on i ne jede po miloj volji, premda je gospodar svijeta....« I oni, koji sami već tri dana nisu imali kruha, iz gotovo očinskog osjećaja vikahu zajedno: »Živio Car!«

Desno krilo neprijateljsko upiralo se o Vesles, čiji mostovi bijahu porušeni; lijevo se krilo pružalo na daleko. Nastade velika tišina, Francuzi i Rusi, top do topa, nepomično se promatrahu... kad iznenada usred urlika vatre, kao da je razvezano mnoštvo velikih zvonova od stotinu centi, kad zvone veselje Božje, jedna salva kartača ispaljena pod komandom Carevom doleti pred Ruse i neposredno zatim nastupi taktični frontni marš: pješadija u kolone s obje strane druma, podignute glave, oružje na pregibu ruke; potom valjajući se k neprijatelju poput dviju munjevnih rijeka kopljanici prepuni zlata, oklopnici Merlinovi, Bordesoulleovi; — na krilima: Colbert i Defrance s lakom konjicom i počasnim gardistima. Vojnici se stupajući smijahu, a konjanici udarahu o bedra plosnim stranama svojih sabalja. Na kocki bijaše Evropa ili smrt, i u rukama Napoleonovim bila je sudbina posljednje šake domovinske grude.

— Naprijed!

Bubnjevi začeše znak za navalu. Oni udarahu i postajahu iz buku sve brži. Hajka se dizaše usred pucnjave, a glasovi pukovnika, bilo na čelu bilo iza njihovih dubokih pukovnija, zapovijedahu vazda nenadano, pod bombama:

— K o l o n a s a p o t p u n i m r a z m a k o m n a d e s n o u b o j n i r e d!

A drugi još dalji glasovi zapovijedahu:

— O t v a r a j b a t a l j u n s k u v a t r u i n a p r i j e d... N e p a r n i b a t a l j u n i, p á l i!

Puške pucaj, topovi gruvaj, galop! Bio bi rekao, zemlja se otvorila; polomljena drveta prekriše je svu kao talas iskrenutih ruku. Marmont zapovijedaše na navalu i puštaše miran sred meteža, da pod njim padaju konji, kad mu jedan oficir-pobočnik doletjevši na vrat na nos dobaci na prolazu ovu riječ: :

— Na desno.. Pukovnija rekruta.. Pomoć..

I okrenu se.

Zahvaćena odasvud dimom, okružena crvenim vrtlogom, četiri su bataljuna »novajlija« umirala u daljini i pred bujicom ruskom uzmicala bez i jednog krika, pače bez i jednog hica sa njihove strane...

U prodoru munja ljudi se viđahu jasno u zbitim rpama, licem u lice s kuglama, nijemi, i između odmora, kad se čula brza i kratka pucnjava oružja, iznad njihovih kalpaka s krvavim perjanicama vidjelo se, gdje sjaju u suncu bajunete poput široka guštika igala.

— Marva, poviče Marmont.

Htjede da odjuri, kad iznenada opazi, gdje se pukovnija rastavila, i jedan čovuljak sa trouglatim šeširom na bijelom konju jurnuo u masu kroz prodor ranjenih; — pače jedan usklik dopre do njega, dalek, divan:

— Živio Car!...

— Svuda je o n! reče Marmont. Taj čovjek vidi sve.

— ... i prije nego drugi, dobaci Bordesoulle, koji je nanovo navaljivao.

Maršal se nije prevario. Eto Car je priskočio do rekruta, upravo sred bomba, jednako miran kao u svom vrtu u Saint-Cloudu, skupljajući i nanovo na navalu šaljući ovo preplašeno stado.

— Draga djeco, poviče, ne bojte se nipošto, evo vašeg oca, on će vam osobno zapovijedati.

Napadaj se preustroji, te se pukovnija naglo zaustavi usred pucnjave. Bijaše postrojena po vodovima, sa desnim krilom na čelu, nagrizena na oba boka vijavicom kozačkih konja. Car dade zbiti kolonu na razmak poluvodova, odvažno razviti divizije pa zapovjedi nepomičan, držeći jednu ruku u prsluku:

— K o l o n a p r o t i v k a v a l e r i j e!

Činilo se da se razgovara, tako je blag bio njegov krepki glas. Uostalom, on je govorio djeci:

F o r m i r a j k o l o n u!

Jeza zbije redove. Bataljunski se topovi smjestiše na dva boka kolone u visini razmaka, i dok su vođe, većim dijelom stari vojnici, pokušavali ređanje, Napoleon reče jošte:

— P o p o l u v o d i m a n a d e s n o i n a l i j e v o u b o j n i r e d! M a r š!

Živahno bude zapovijed ponovljena od vođa bataljuna i divizija. Poluvodovi desnoga krila razviše se u bojni red na desno, a poluvodovi lijevog na lijevo. Bila je tu kumpanija grenadira; Car je postavi po poluvodovima s oba boka dviju prvih divizija:

— V o đ e, n a s v o j a m j e s t a!

Oficiri učiniše poluobrat, a Car će brzim glasom:

— P u c a j, o b a r e d a!

Vođe bataljuna ponoviše:

— N u t a r n j i p o l u v o d o v i s p r e m n o!

— V a n j s k i p o l u v o d o v i s p r e m n o!

Usred carréa krvarila je jedna sirota žena u crvenoj suknji, te je lijući brojne suze poticala sumorne derane: »Ajdemo, moji mali Marie-Louisei! Ajdemo, draga djeco!...« Bijaše to manevar usred oluje, i kad se pukovnija suprostavila smrti, po zadnji put Car će podignutim glasom:

— Z a F r a n c u s k u — reče naprosto — P a l i!

Grenadiri opališe. Jedna salva povali Ruse, koji u galopu napadahu carré. Ali djeca se i ne makoše; većina ih je devet dana pred tim defiliralo u rue de Rivoli.

— Šta! Što je to? skoči Car. — Pucajte, ta pucajte dakle!

Nijedan se i ne maknu. Stari, kojih se teški brkovi vidjeli gdje se dižu u vis, opališe po drugi put. Tada se usred ranjenih, koji padahu, iz dna dima, što ga je vjetar valjao do konja Napoleonova, diže stotinu glava i pukovnija pogleda cara šutke.

On drhtnu... jer nalazeći se nasuprot ovim ljudima, koji se oboružani puškama nijesu više branili, viknu:

— Kukavci, ta pucajte!... Sve će vas još povaliti, pucajte! pucajte! Gospodo vođe bataljuna...

Zgrbljen na svom sedlu on ščepa jednog vojnika:

— Nišani! Gle ovu gomilu ranjenih... Kako se zoveš?

Ne čekajući Napoleon digne pest. Jedna topovska salva prodre pukovniju i dva se poluvoda povališe na tle.

— Pucaj! Pucaj! Pucaj!... poviče Car.

I opet tišina.

Blijed i van sebe dašćući pod nogom nekog mističkog straha Napoleon usklikne kao kod Jene:

— Vojnici! Pobjednici svijeta...

Pukovnija ga opet pogleda... Pogled je to bio taljigaša u rudnicima, jaganjca na zaklanju.

On uzme pušku iz ruku djeteta i ponovi:

— Kako se ti zoveš?

— Leopold de Mannevile, Sire!

— No, ti ćeš baš biti na sramotu ženama! Preslica je za te!... riknu Car.

Uspravan na svojoj životinji on nanišani jednog Rusa, ali puška ne opali. Sa srditošću baci pušku.

— Drugi jedan! Amo tvoju pušku!

Jedan vojnik digne ruku. Car uhvati oružje, pregleda otponac. Bijes mu je lomio bokove; on opet baci pušku:

— Drugu jednu! jednu drugu!

Pružili mu ih više. U buci i metežu on ih pogleda i izdere se:

— Zašto ovo oružje nije...

U taj čas netko padne između nogu njegova konja i još je imao vremena da prošapta:

— J a b i h r a d o p u c a o, a l i j a n e z n a m...

Neki glasovi zavikaše:

— Mi nismo drugo ništa radili, osim što marširamo već devet dana!

— Nisu nas učili teoriji!

A drugi glasovi uzdahnuše bez dvojbe već mrtvaci:

— Mi se ne znamo braniti.

— »Mi ne znamo nabiti svojih pušaka...«

Pod udarcima grozote lice se Cezarovo smjesta preobliči, njegove se jednake crte promijeniše, činilo se, da mu oči umiru... Ovaj ga je užasni odgovor prikovao na četiri kopita njegova konja, pa usred hrapava rukanja kartača, izobličen nekom groznom vizijom, on htjede ostati nasred polja smrti sam proti Rusima! On bijaše nišan bitke, bijaše poput fantoma, bez srca u grudima, i činilo se, da njegovo blijedo lice sa crtama medalje još uvijek nadvisuje kruženje bombi.

On bi bio tamo ostao do konca.

Na sreću, da spase Marie-Luisie došao je Bordesoulle sa svojim »bundevama« sve u bujici oklopa, u galopu! Tada se život povrati u nj, pričinilo se, kao da se budi, on zapovjedi na navalu, smlati Ruse, zauzme predgrađa, uđe smjesta u Vesles — a kad su naveče defilirali ostaci rekrutske pukovnije od koje tri stotine bijahu mrtvi, olakšana srca on uzdahnu, pozva, onako na slučaj, trideset derana, trideset Marie-Lousijaca — te ih odlikuje.

PARASITI

Zašto da vam jedamput ne kažemo koju o parasitima, kojih je puna živa priroda, a kadšto su veliki teret onima, koji se s njima treba da bore? Pravim parasitom označujemo biće, koje drugome živome biću, dakle domadaru, oduzima živu tvar ili hranidbene sokove, te na taj način dolazi bez velikog napora lako do užitka s pomoću tuđega rada, truda i borbe životne.

P a r á s i t o s znači pored (p a r a) nekoga ili sa nekim jesti (s i t o s=jelo).

Parasit ili kako bismo mi kazali nametnik, ne uništava iz svoje vlastite koristi odmah svoju žrtvu, nego joj polako iscrpljuje sile, pa ne mora biti uvijek, da žrtva i podlegne svome nametniku. Ima životinja, da parasitiraju samo jedan dio svoga života, a inače se hrane posve drugom hranom.

Među najnižim bićima imade takovih parasita, koji uzrokuju teške bolesti, pače i smrt. Najbolje su jamačno poznati crvi nametnici u čovjeku i životinjama, a možda i neki kukci, ali parasita imade i među drugim životinjskim tipovima. Mnogo imade životinja, na kojima dolaze parasiti, pače može se reći, da parasiti dolaze kod svih životinjskih tipova; ne samo sisavci, ptice, gmazovi, žabe i ribe, nego i jednostanična bića u vodi imadu svoje nametnike, pače parasiti napadaju ličinke i jaja različitih životinja, a činit će se malo čudnovato, kad kažemo, da i sami parasiti imadu svoje parasite. Iz naše slike (1) vidimo, kako se mnogi oblik životinjski čudnovato kadšto razvio u povodu parasitičkog načina života, njegov je oblik tijela i njegova građa postala posve drugačija, nego li je kod najbližih srodnika, koji ne žive nametnički ili kod njegove ličinke, koja je jednaka posve slobodnim oblicima. Tako su neki raci parasiti u odraslom stanju kao vrećica, a nevješto oko ne bi u takvoj tvorini moglo gledati niti život uopće, a pogotovu ne raka (sl. 1.).

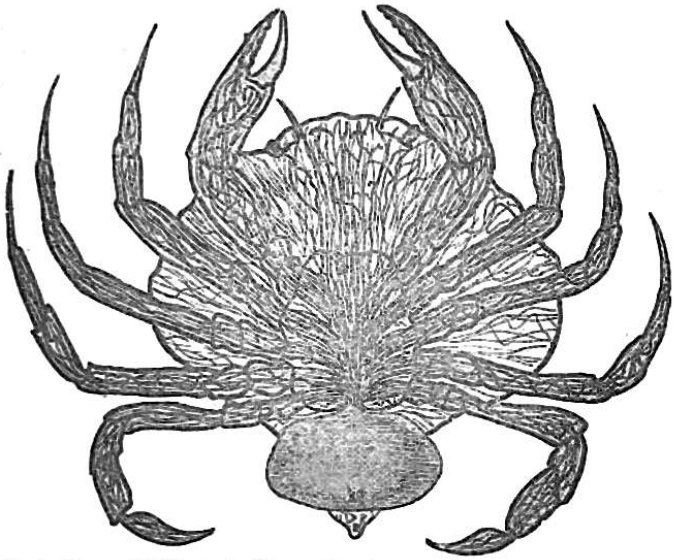

Sl. 1. Parasitički rak (Sacculina) u podobi kesice na trbušnoj strani zatka kratkorepog raka Carcinus. Iz kesice-parazita prodiru u domadara korjenaste izrasline, koje isisavaju žrtvu (po Dofleinu).

Kadšto dolazi u jednom domadaru mnogo parasita, pa na stotine i tisuće; jednom nađoše u probavilu mršava goluba do tisuću glista, te za hranu nije bilo više mjesta, a i kod riba utvrdiše slične pojave. U psu može da bude čitav muzej životinjskih parasita, te je dosada poznato iz psa ništa manje nego 50 vrsta nametnika. U čovjeku nađoše još i više, preko 100 vrsta životinjskih nametnika.

Većina parasita inficira određene neke organe u tijelu, te se u literaturi iznosi, da kod nekoga crnog australskog labuda nađoše u plućima 24 filarija-crva, u dušniku 60 palisadnih crva, u želučanoj stijenci preko 100 glista, u tankom crijevu više stotina metilja, a u debelom crijevu oko 100 metilja druge vrste, u jednjaku 22 metilja neke treće vrste, i još drugih nekih nametnika, pa ipak ta ptica ne pokazivaše znakove kakove bolesti.

Kazali smo, da neke životinje samo u mladosti parasitiraju, a kao odrasli oblici ili ne jedu ništa ili se hrane drugačije, nego kad bijahu parasiti. Tako crv s t r u n i c a (Gordius aquaticus) živi kao ličinke veći dio svoga života u nekim životinjama (kukcima), a poslije izađe iz svoga domadara u vodu, gdje se rasploduje, ali se čini, da kao odrasli crv ništa ne jede, budući da ima zakršljalo probavilo. Ovoga ćete smeđeg crva naći u slatkoj vodi nalik na žicu od gusala, a mužjak imade rascijepan okrajak repa.

I među kukcima imade primjera, da ličinke živu nametnički, a odrasli ne; tako su dvokrilni š t r k o v i kao ličinke parasiti u sisavcima, a gotov kukac ili muha ne živi dugo i ne jede ništa, te se viđaju veća jata tih muha za vrijeme parenja uz visoke predmete ili visoka osamljena stabla ili uz tornjeve. Ni ljudi, a pogotovu marva ne vole vidjeti ili čuti zujanje primjerice š t r k a g o v e đ e g: govedo se pri tom uznemiri, spusti glavu, uzdigne rep i trči kao pobješnjelo u okrug. Te su muhe drugačije lijepe, šarene boje, a sjedaju govedu na leđa, na pleća i prilijepe mu jaja na dlaku. Govedo ližući to mjesto proguta štrkova jaja, iz kojih u probavilu izađu upljuvci, te se ubuše u sluznicu jednjaka ili želuca s pomoću 2 kukice sprijeda. Poslije upljuvci putuju i probiju u unutrašnjost tijela i dospiju konačno u kožu, gdje uzrokuju kvrge i gnojne čirove, koji se otvaraju i životinji zadavaju velike boli. Katkada izađe na jednom mjestu mnogo upljuvaka, koji kad izrastu, ispadaju na zemlju i tamo se zakukulje, a nakon mjesec dana se razviju iz kukuljica nove muhe. Od te je muhe velika gospodarska šteta, jer je koža takovih goveda sva izbušena, a i inficirana krava daje manje mlijeka. Š t r k k o n j s k i leže jaja na kožu konja, opet na mjesta, kamo može da dosegne ustima, kad se čisti jezikom i zubima. Ovdje su jaja jače pričvršćena za dlaku konja, a kad iz njih izađu ličinke, to konja svrbi, on se grebe i parasiti dođu u usta, pa ih se u želucu kadšto može naći po nekoliko stotina ličinki (sl. 2). Sa ekskrementima izađu napolje i tamo se zakukulje.

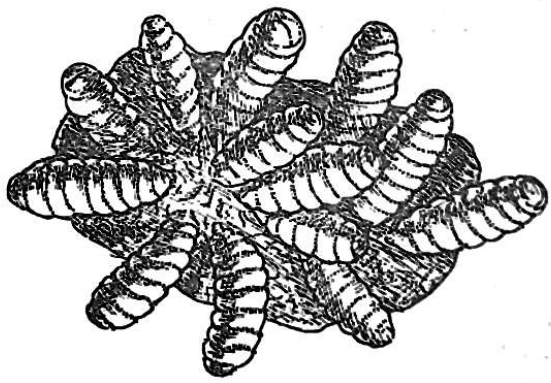

Sl. 2. Ličinke štrka konjskog u želučanoj stijenci konja ubušene.

Jamačno ste vidjeli po šumama ili uz pilane gdje elegantno lete duge, uske n a j e z n i c e, kako poskakuju po balvanima titrajući nervozno krilima, a s dugom leglicom opipavaju sad ovdje sad ondje; R h y s s a je to ili E p h i a l t e s. Ti kukci posjeduju tako fino osjećanje, da u zdravu drvu otkriju različne ličinke strizibubâ i osâ drva-

rica ,pa u njih kroz izbušeno drvo spuste svoja jaja. Rhyssa probija drvo sa 6 cm dugom, na šiljku fino pilasto nazubljenom leglicom i nikada ne promaši, nego sigurno nađe svoju žrtvu, kakvu ličinku, osobito od drvarice goleme (Riesenholzwespe, Sirex) (sl. 3). Iz tih jaja izadu ličinke ose najeznice, koje iznutra posve izjedu ličinku, u kojoj bijahu nastanjene; tamo rastu dalje, pa se kadšto još unutra i zakukulje ili pak prije toga probiju kožu domadara te se izvana zakukulje, pa neuki svijet drži, da su to »jaja gusjenice«, a zapravo su kukuljice njihovih parasita. Kako ovi parasiti nemilo tamane škodljive gusjenice i ličinke drugih kukaca, u gospodarstvu su od velike koristi.

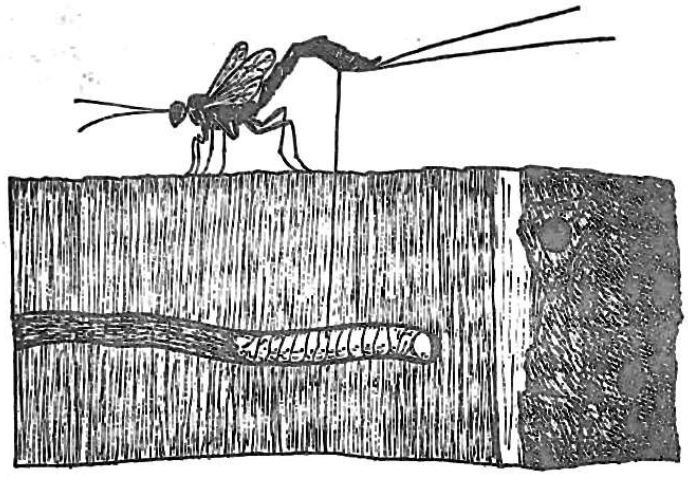

Sl. 3. Ženka najeznice Rhyssa buši leglicom kroz drvo i leže jaja u ličinku ose drvarice (Sirex), (po Dofleinu).

Parasiti se nastanjuju ne samo u tijelu različitih domadara, nego i izvana na površini njihova tijela. Njihovo se obličje kadšto tako promijenilo zbog takova načina života, da kod mnogih oblika ne možemo da znamo u koju rpu životinjsku da ih ubrojimo, pa nam tek razvoj njihov iz jaja može da pokaže na srodnost s poznatim životinjskim tipovima. Da se parasiti mogu čvrsto držati svoje žrtve, imadu na sebi neke organe za prihvatanje; tako metilji imadu sisuljaste prionaljke, a unutar ovih još i hitinozne kukice, s pomoću kojih se ubuše u kožu domadara; prije ćeš ih rastrgati, nego li ih odijeliti od žrtve (ribe, žabe, itd.). Na koži i škrgama različnih riba naći ćemo parasite, koje ubrajamo među rake, ali to ne možemo zaključiti po njihovome obliku. I na škrgama i u ždrijelu naših slatkovodnih riba, grgeča, smuđeva, glavatica i drugih, naći ćemo često takve nametnike, a na koži naše velike morske ribe tunja bude često pod pazuhom peraja po više parasitičkih račića u veličini od 2 cm, i to samo ženke sa dvjema jajnim kesicama.

Ima parasita, koji ne samo isisavaju svoga domadara, nego i uzrokuju različne bolesti; filaria-crvi začepljuju limfatičke sudove i uzrokuju otekline nekih organa, primjerice donjih ekstremiteta (bolest se zove elephantiasis). Čuli ste, a i čitali o bolesti spavanja u srednjoj Africi; uzrokuju je sitna bića na oba kraja zašiljena, a dolaze u krvnoj plazmi čovjeka i zovemo ih tripanosomi. Na čovjeka dolazi ovaj parasit ubodom muhe (Glossina palpalis). Govedo i konji propadaju u južnoj Africi od bolesti nagane, koju prenose tse-tse muhe (Glossina morsitans), a uzročnik je toj bolesti opet jedan tripanosoma.

I malarija, koja u našem narodu, osobito u Primorju, Dalmaciji, Bosni, u juž. Srbiji i drugdje jako hara, potječe od parasita plasmodium, što se nastani u krvnim stanicama ili u crvenim krvnim tjelešcima. Malarija-parasiti se umnažaju u krvnim tjelešcima čovjeka neprestanim dijeljenjem, pa kad ih je u jednom krvnom tijelu mnogo, tada ga rasprsnu, a s time dospiju u krv tvari, koje izazovu groznicu. Svaki djelić parasita prodre opet u novo krvno tjelešce, raste i opet se umnožava dijeljenjem. Od jednoga dijeljenja do drugoga proteče 48 ili 72 sata (prema tome, koja je vrsta plazmodija), pa tako se i djelovanje otrova zapaža kod bolesnika svaka 2 ili 3 dana, a može biti i svaki dan, ako je čovjek bio višeput inficiran. Napadaji te groznice nastaju, kad se crvena krvna tjelešca raspanu, a produkti tvarne izmjene parasita dospiju u krv, njihovi toksini podražuju živčevlje i stvaraju groznicu. Ako komarac (moskitos, Anopheles) siše malarična čovjeka, dospiju u njegov želudac spolni individui plazmodija, koji se tek u komarcu mogu da oplođuju i tada se zavuku u stijenku njegova želuca, gdje se raspadaju u male klice, koje putuju sada u komarčeve žlijezde slinovnice, a odavle s ubodom u čovjeka.

Plazmodij-parasit, što uzrokuje malariju, jednostanično je biće, pa su kod čovjeka poznata 3 takva oblika: najpogibeljniji je tropika parasit (Plasmodium praecox), velik oko 5 mikrona (dakle 5 tisućina milimetra). Kod oboljela čovjeka se nalazi taj parasit u većoj mjeri u krvi nutarnjih organa, u kapilarama slezene, mozga i moždine. Ako komarac Anopheles siše takova čovjeka, dospiju ti parasiti u komarčevo probavilo, i tu se sada razvijaju muški i ženski individui, koji se međusobno slijevaju u jedno i iza toga zabodu u želučani epitel, poslije stijenku želuca probijaju i strše kao stapkaste kuglice u tjelesnu komarčevu šupljinu; sada imadu veličinu od 30—60 mikrona. U tim se kuglicama stvaraju klice. Na probavilu jednoga jedinog Anophelesa znade biti i do 200 tih kuglica, a u svakoj i do 10.000 klica. Po tom se lako razbire, koliko je pogibeljna ma i samo jedan takav komarac. Kuglica pukne i isprazni klice u tekućinu tjelesne šupljine, dakle u krvnu tekućinu komarca, pa sa krvnom strujom dospiju klice i u žlijezde slinovnice. Ubode li sada takav Anopheles čovjeka, dođu kod akta sisanja i te klice iz komarca u čovječju krv te se zabuše u crvena krvna tjelešca.

Drugi je oblik, koji kod nas dolazi: Plasmodium vivax, velik do 10 mikrona, pa kod njega proteče 48 sati od jednoga do drugog procesa dijeljenja i tako dolazi do tipa malarije, koji zovemo tercijana. Treći je oblik Plasmodium malariae, koji treba za svoje umnažanje razmak od 72 sata, a groznica se, koju uzrokuje, zove kvartana.

Ako komarac Anopheles imade inficirane svoje žlijezde slinovnice parasitom groznice i ubode zdrava čovjeka, dospije u njegovu krv velik broj klicâ plasmodium-parasita. Groznica pada uvijek zajedno s periodom umnažanja parasita i u povodu te groznice nastaje kod čovjeka velika anemija (slabokrvnost). Kod normalna čovjeka ima u kubičnom milimetru krvi preko 5 milijuna crvenih krvnih tjelešaca, a taj se broj u povodu plasmodium-infekcije i groznice može reducirati na 500.000 po kubičnom milimetru.

Prema najnovijim je istraživanjima utvrđeno, da u Dalmaciji primjerice dolaze sve tri vrste malarije, i to da tercijana prevladava u proljeću, tropika u jeseni, a kvartana je neobično česta, i dolazi za hladnih dana, pa i zimi. Malo smo se u ovom članku preveć zadržali kod malarijskoga parasita, ali treba da i naša omladina znade za uzroke ovoj našoj epidemijskoj bolesti, koja nam je na nekim mjestima opustila mnoge krajeve države.

Parasiti imadu svoje ličinke kao i njihovi srodnici u životinjstvu, što ne žive nametnički, i te njihove ličinke imadu osjetila, koja se poslije kod odraslih gube. Mnogi parasiti u unutrašnjosti tijela, osobito u probavnoj tekućini, treba da žive bez uzduha, bez slobodna kisika, kao što su amebe, flagelati, infuzoriji, gregarine, trakavice i gliste. Ta bića ne dobivaju potrebnu energiju za uzdržanje tjelesnih funkcija oksidacijom, nego cijepanjem nekih kemičkih spojeva (glikogena).

Ako parasit leži u hranidbenoj tekućini domadara, niti treba da se puno trudi, da dođe do hrane, a niti mu je probavilo bogzna kako komplicirano građeno, pače mu je posve zakršljalo, te se primanje hrane zbiva ozmotičkim putem kroz kožu površine tijela. Kod trakavica i drugih nekih crva, koji upoće nemaju ni usta ni probavila, jedini je to način hranjenja. Budući da trakavicama upija cijelo tijelo hranu, to im se ono i produljilo, da bude površina upijanja što veća, a da što lakše upijaju, tijelo im je i tanko i spošteno. Ovakav je način hranjenja uzrokovao, da su se jako razvili organi za izmetanje (ekskreciju), a zadaća im je, da tekuće izmetine kao produkte tvarne izmjene u tijelu parasita primaju iz organa i izvode ih iz tijela.

Parasiti se, kao i sva ostala živa bića skrbe, da se održi njihova vrsta i da mladi, što se izvale iz jaja, dospiju u pravoga domadara, a da se omogući oplodnja, došlo je do dvospolnosti (hermafroditizma), kako to nalazimo gotovo kod svih metilja i trakavica. Da ne propadne ta svaka životinjska vrsta, stvaraju u sebi brojna jaja, jer svako jaje ne dođe na pravo mjesto niti se svako razvije do razvite životinje. Tako čovječja trakavica stvara na godinu oko 42 milijuna jaja, a glista i 64 milijuna. Važna je i ta činjenica, da su jaja nutarnjih parasita često u debeloj i čvrstoj lupini, te takova mogu dugo izdržati različne nepogode i osušenje. Embrioni se gliste mogu u nepropusnom ovojku i dalje razvijati, i ako jaja metnemo u alkohol ili sublimat ili u ma koju jaku konservirajuću tekućinu.

Ako čovjek jede nedovoljno kuhano trihinozno svinjsko meso, zarazit će se trihinama, malim parasitima, koji katkada mogu da uzrokuju i smrt. U mišićju se zaražene svinje nalaze u svakom ovojku malene ličinke trihine, pa kad dospiju u čovječji želudac, rastvori se taj vapneni ovojak djelovanjem solne kiseline želučana soka i probavnih fermenata i mladi se crvić oslobodi i razvija u tankomu crijevu u spolno zrelu ženku ili mužjaka; mužjaci su veliki do 1 mm i poslije oplodnje pogibaju, a ženke izrastu do 3.5 mm, te se ubuše u sluznicu probavila. Jedna crijevna trihina okoti do 1500 živih mladih, koji probiju kroz crijevo i zađu u limfatičke sudove, pa u krv, a konačno se skupljaju u tankim kapilarama mišića, osobito u ošitu i udovima, a odatle se proturaju u mišićna vlakanca, saviju se, i tkivo mišićno stvori oko trihine ovojak. Te ličinke čekaju nepomično tako dugo, dok ne dođu u crijevo kojega novog domadara, koji pojede to inficirano meso, gdje opet postanu spolno zrele, a ne dogodi li se to, tada pogibaju i sagnjiju. Trihina dolazi u štakoru, svinji i čovjeku, a širi se dalje, ako svinja pojede štakora ili štakor mrtva štakora ili ako čovjek pojede sirovo svinjsko meso.

I kod trakavica trebaju 2 domadara za raširenje vrste; iz jaja se trakavice razvije stadij ikrice, mjehur ispunjen tekućinom i sa zakrenutom glavom buduće trakavice. Taj mjehurić treba da pojede normalno koja druga životinjska vrsta ili čovjek, gdje naime ta trakavica živi, i ikrica će se tada dalje razviti u trakavicu. Tako nalazimo ikricu u mišu, a njena trakavica (Taenia crassicolis) živi u probavilu mačke; u izmetinama se mačke nalaze i jaja te trakavice, koja miš s hranom pojede i u njemu se razviju ikrice, koje treba opet da dođu u koju mačku. Pas s buhom proguta i ikricu pasje trakavice (T. cucumerina), koja se u psu dalje razvije. Ima ikrica u jetri zeca ili kunića, a trakavica u tankom crijevu psa; ikrica u mozgu ovce, a trakavica u crijevu psa; ikrica u ribi slatkovodnoj, a trakavica u probavilu čovjeka; ikrica u mišićju svinje, a trakavica u čovjeku (T. solium); ikrica u mišićju goveda, a trakavica u čovjeku (T. saginata); ikrica u sisavcima i čovjeku (jetri, plući, oku), a trakavica u psu i vuku (T. echinococcus).

Neki parasiti kao n. pr. crijevni stanovnici nijesu tako opasni, jer svojoj žrtvi oduzimaju samo hranu, ali drugi, kad se jako umnože, mogu domadara i mehanički oštetiti, osobito ako su u tkivu, pa ga buše, žderu, kao na primjer amebe disenterije. Neki nametnici podražuju sluznicu organa, te se u povodu toga nakuplja na tom mjestu krv, neki, kako smo čuli, rastvaraju crvena krvna tjelešca, oduzimaju im crveno mastilo, pa u povodu infekcije nekog parasita nastaje kod domadara (i čovjeka) jaka bljedobolja, budući da parasit stvara škodljive otrovne tvari (haemolisin).

U povodu tvarne izmjene u parasitu stvaraju se otrovne tvari, koje oštećuju domadara (malarija-parasiti, tripanosomi), a posljedica je bila groznica, rastvaranje crvenih krvnih tjelešaca, krvava mokraća. Nema nikakove sumnje, da se organizam domadara, koliko može, svemu tomu opire, pa stvara u svome tkivu i krvi protuotrove,

koji oslabljuju djelovanje otrova nametnika. Tekućina tjelesne šupljine u konjske gliste (Ascaris megalocephala) sadrži toksine, koji veoma otrovno djeluju na čovjeka i konja, žestoko podražuju sluznicu, o čemu se lako možemo uvjeriti, kad seciramo gliste, i ako je to djelovanje slabije kod čovječje gliste. Isparivanje već te otrovne tekućine izazivlje kihanje, katar, upalu oka, grkljana, mučninu itd.; dva kubična centimetra te tekućine iz gliste usmrćuju kunića za deset minuta.

Kako smo na različnim primjerima razabrali, nastaje životna borba na život i smrt između parasita i domadara, te se i parasit i domadar odupiru, da se zaštite jedan spram drugoga. Ta je borba između domadara i parasita očajna, parasit kadšto podliježe u toj borbi, fagociti žderu sve moguće parasite u krvi i drugdje u tijelu, u domadara nastaje upala, gnojenje, a sve je to posljedica te borbe s parasitima; organizam domadara reagira, a u toj reakciji vidi se borba. To nije borba fizičkog rvanja, nego borba s kemičkim oružjem; protiv svake škodljive tvari, što je jedan daje, pruža odmah drugi zaštitnu tvar, neku protutvar, te domadar ne može da naudi parasitu. Domadar se brani spram nekih parasita i tim, da njegovo tkivo stvara oko parasita ovojke, koji postaju nakon nekoliko godina vapneni, pa je parasit kao uzidan u grobnici (trihina).

Znamo, da životinje, koje nijesu parasiti, kad dospiju u probavilo druge životinje ili u tkivo, nađu tamo svoj grob, propadaju, pogibaju, jer nemaju uzduha i hrane ili što drugo, a i probavni sokovi ih ubijaju i rastvaraju, pa se pitamo, kako to, da parasite ne probavi naše i životinjsko probavilo? Sve, što dospije u želudac bude probavljeno i podliježe probavnim fermentima, pa čime se opiru parasiti? Za gliste se i trakavice znade, da u svojem tijelu stvaraju antifermente, dakle tvari, koje neutralizuju i paralizuju djelovanje probavnih fermenata, pa je vjerojatno, da je tako i kod drugih parasita.

A napokon, iz života ljudskoga svjedoči obilato čitava svjetska književnost sa vješto ocrtanim licima: čankolizima, badavadžijama, izjelicama, muktadžijama itd., da i među ljudima eksistiraju parasiti svake ruke.

Dr. Krunoslav Babić.

ZAVOD SV. JERONIMA U RIMU

Zavod sv. Jeronima je u Rimu nastao tako, da je neki Jeronim iz Potomja u Stonu u Dalmaciji iz dubrovačke biskupije podnio u ime svoje i ime svojih drugova iz Dalmacije molbu papi Nikoli V., da se osnuje hospicij za poklonike iz Dalmacije i Slavonije, kako se onda naš teritorij nazivao. Tako je papa Nikola V., koji je bio Dalmatinac izdao 21. travnja g. 1453. bulu, kojom je dopustio, da se za siromašne poklonike iz naših krajeva uredi hospicij s crkvom sv. Marije blizu Tibra. Original je ove bule nestao za francuske revolucije, no sačuvao se u autentičnom tekstu jedne bule pape Pavla II. od 11. travnja 1467., koji je izdao na molbu hrvatskih poklonika iz Dalmacije i Slavonije kopiju ove zakladnice, te ju je ponovno potvrdio. Zavod je jedno vrijeme bio bolnica, a kasnije je g. 1508. papa Klement VIII. pretvorio taj zavod u institut za odgajanje mladih bogoslova katolika južnih Slavena. Papa Sixto V. utemelji uz zavod i kaptol sv. Jeronima za šest kanonika jednim ravnateljem i četiri mjesta za klerike teologe, no sve samo za svećenike »Illyricae linguae seu idiomatis«. U tom je zavodu bio ujedno i gostinjac za naše poklonike, koji su prema prilikama i prostoru mogli također u tom zavodu stanovati po nekoliko dana naizmjence.

Historija je zavoda sv. Jeronima bila vrlo burna, te se po nekoliko puta morao pretvarati u bolnicu, dok je konačno bio za pape Lava XIII. papinskom bulom »Slavorum gentem« 1. kolovoza 1901. reorganizovan te su mu potvrđeni statuti, po kojima su imali pravo da borave u tom zavodu siromašni vjernici iz Dalmacije, Istre, Hrvatske, Slavonije, Bosne i Hercegovine. Zavod je naročito bio namijenjen samo Hrvatima (pro croatica gente) pod nadzorom sv. stolice i patronatom jednoga kardinala, koji je bio ujedno glavni upravitelj zavoda. Pravo slati svećenike za dalju naobrazbu u Rim u zavod sv. Jeronima dobili su za Hrvatsku i Slavoniju biskupi iz Zagreba, Đakova, Senja, Križevaca, (za grkokatolike), za Dalmaciju iz Zadra, Dubrovnika, Splita, Šibenika, Hvara, Kotora, za Istru iz Trsta, Poreča i Krka, za Bosnu i Hercegovinu iz Sarajeva, Mostara, Banje Luke i Tuzle, a za Crnu Goru nadbiskup u Baru. Biskupi iz krajeva, gdje se upotrebljava glagolica, mogu također poslati tamo svoje svećenike, jer su se u zavodu imali prilike učiti i glagolici, te je tamo bilo uvijek nekoliko kanonika glagoljaša.

Zavod su tijekom stoljeća podupirali naši ljudi, a među njima i mnogi odličnici, tako među inima i bosanska kraljica Katarina Kotromanovićeva, pa biskup Strossmayer, koji su svi podupirali taj zavod kao specijalno slavensku i hrvatsku instituciju. Imutak je zavoda sv. Jeronima znatno porasao, te se sastoji danas od hospicija, crkve i tri trokatnice u Via dei Schiavoni (Slavenska ulica).

U zavodu su djelovali mnogi naši odlični učenjaci, tako kanonici Parčić, Crnčić i Rački, koji su proučavali hrvatsku povijest po talijanskim arkivima, sastavljali i izdavali crkvene staroslovenske knjige i obrednike na hrvatskom jeziku, te izdavali gramatike i rječnike za Talijane i Hrvate. Glasoviti naši svećenici Jelić i Ivančić napisali su i cijeli historijat tog zavoda. Bivali su tu i radili mnogi glasoviti Hrvati, tako slavenofil Juraj Križanić, učeni bosanski biskup Tomko Mrnavić, čuveni humanist Stjepan Gradić Dubrovčanin, naš veliki dalmatinski historik Ivan Lucić Trogiranin i rodoljubni pjesnik Juraj Baraković Zadranin, koja dvojica imadu i svoje grobove u crkvi sv. Jeronima, pored odličnih drugih Jugoslavena.

Crkva i kolegij sv. Jeronima nalaze se na uglu ulice Tomaselli i Rivetta, blizu Cavourova mosta, tako rekavši na najljepšem položaju u Rimu blizu obale Tibra. Crkva je izgrađena u čistom baroku, te je vrlo otmjena, ukrašena slikama glasovitih talijanskih slikara te pripada među najljepše u Rimu, ako i nije osobito velika. Imovina je zavoda još uvijek dosta znatna, ako je i dosta toga propalo, osobito za burnih napoleonskih vremena. Osim crkve, koja je procijenjena na 18 milijuna dinara, vrijedan je gostinjac 7 milijuna dinara, a imade još i deset kuća te različnih papira u ukupnoj vrijednosti od 30 milijuna dinara, u svemu dakle imovina iznosi oko 48 milijuna dinara.

Zavod danas raspolaže s toliko sredstava i prostorija, da bi mogao izdržavati do 20 mladih svećenika, a s vremenom i više, kad se uprava potpuno uredi. Svećenici će se moći baviti u Rimu bogoslovnim, historijskim i umjetničkim naukama. Osim toga će se reservirati i prostorije, u koje će se primati kao gosti jugoslavenski biskupi i drugi naši odličnici, te će na taj način Zavod sv. Jeronima imati i karakter pravoga Narodnog Doma u Rimu, kao što je to bilo i prije, jer su odavno u njemu obitavali mnogi naši narodni prvaci.

G. 1902. promijenjeno je ime zavoda utjecajem Crne Gore opet u »iliričkі«, pod kojim se imadu smatrati svi jugoslavenski narodi, a pitomci iz nadbiskupije u Baru imadu pravo i na srpsku obuku i ćirilsko pismo u nastavi. Osim toga je izričnо rečeno, da samo Jugoslaveni iz svih prije spomenutih biskupija imadu pravo na taj zavod, što su Talijani osporavali, jer su htjeli da pošalju na taj zavod i talijanske pitomce rečenih biskupija. Za svjetskoga rata okupirali su Talijani jednostavno taj zavod kao imovinu nekadanje Austrougarske, te je tek ove godine postignut sporazum između beogradske i talijanske vlade, da je zavod sv. Jeronima u Rimu s crkvom i svom imovinom priznat kao vlasništvo naše države kao narodna crkva i narodni zavod jugoslavenski.

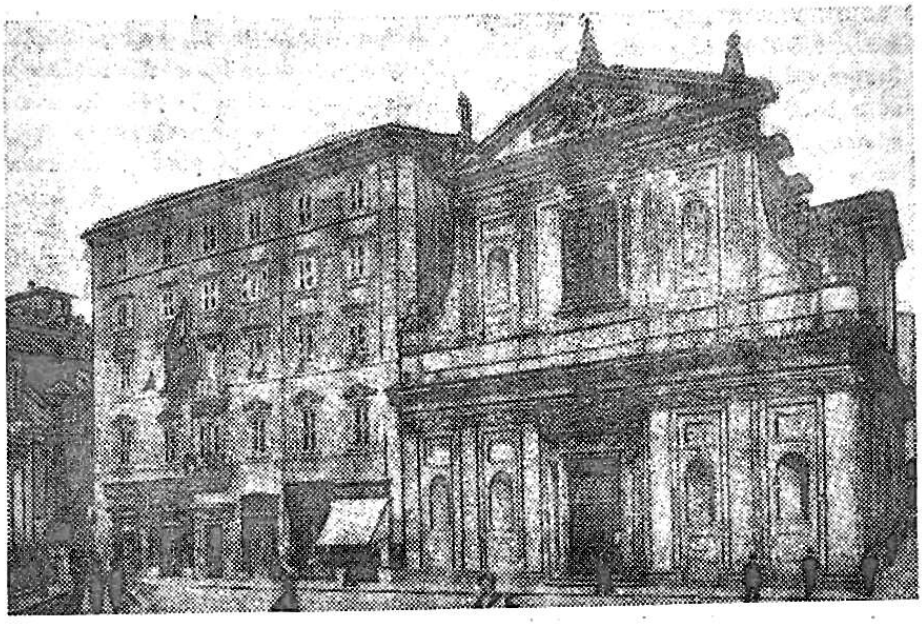

Zavod sv. Jeronima u Rimu.

Prema tom sporazumu odrekla se Italija svakoga prava na taj zavod zauvijek, a papi pripada vrhovni nadzor u crkvenom pogledu. Sama crkva kao historijska uspomena pripada pod nadzor ministarstva prosvjete u Rimu, a cijeli zavod imat će pravo eksteritoriteta kao i svi drugi zavodi stranih država. Pitomci slavenske narodnosti iz biskupija u Trstu, Poreču i Zadru, koje su pripale Italiji, imat će pravo na taj zavod kao i svi ostali jugoslavenski pitomci, a mogu biti imenovani i funkcionari na tom zavodu.

Na taj način možemo se nadati, da će i sadašnji novo organizirani zavod sv. Jeronima u Rimu vršiti i dalje svoju ulogu u prosvjeti sviju Jugoslavena, a naročito nas Hrvata, kao što je to i dosada kroz vijekove s velikim uspjehom činio.

Dr. Franjo Bučar.

KRONIKA

DOM I SVIJET

VULKAN LA SOUFRIÈRE.

Kraj Zapadne Indije nalaze se u Indijskom oceanu dva otoka, francuske kolonije, Martinique (čit. martinik) i Saint Vincent (čit. sen vensan). Oba su tipični tropski otoci, vanredno bujne prirode. Na Martiniqueu ima po čitavom svijetu zbog svojega strahovitoga haranja poznati vulkan Mont Pelé a na St. Vincentu njegov vjerni drug, no u stvari još strašniji La Soufrière (čit. la sufriér). Ovomu je posljednjem krater (ždrijelo) 1300 m nad morem u gorskom lancu, koji se oko 30 km dugačak pruža preko čitava otoka. Oba su spomenuta vulkana bez sumnje i u podzemnoj svezi. Kad je g. 1902. na početku svibnja iza duljega spremanja i opominjanja manjim provalama orijaškom snagom provalio Mont Pelé pa uništio i poubijao upravo do temelja gotovo sve na svom otoku, razbješnjela se vulkanska sila u isto vrijeme i iz kratera La Soufrière, no još strašnije i snažnije. Silni stupovi dima s otrovnim parama, najviše sumpornim, oblacima vulkanskoga pepela, koji je sunce zamračivao, tako da je na ulicama svaki promet bio spriječen i ugrožen, bujice užarene lave, potresi zemlje — sve je to u nekoliko minuta uništilo do čega je samo doprlo. Tek na otoku St. Vincent bilo je tada mnogo manje naselja i stanovništvo nego pod Mont Peléom na Martiniqueu, pa je tamo uz užasniju provalu ipak katastrofa bila manja (poginulo oko 2000 ljudi). Krater (otvor, lijevak) La Soufrière imao je tada samoga promjera oko 1 km. Duboko u tom jezovitom ždrijelu, koje nikada posve ne miruje, snimljena je otisnuta fotografija, kad se već toliko smirio, da se moglo u nj spuštati.

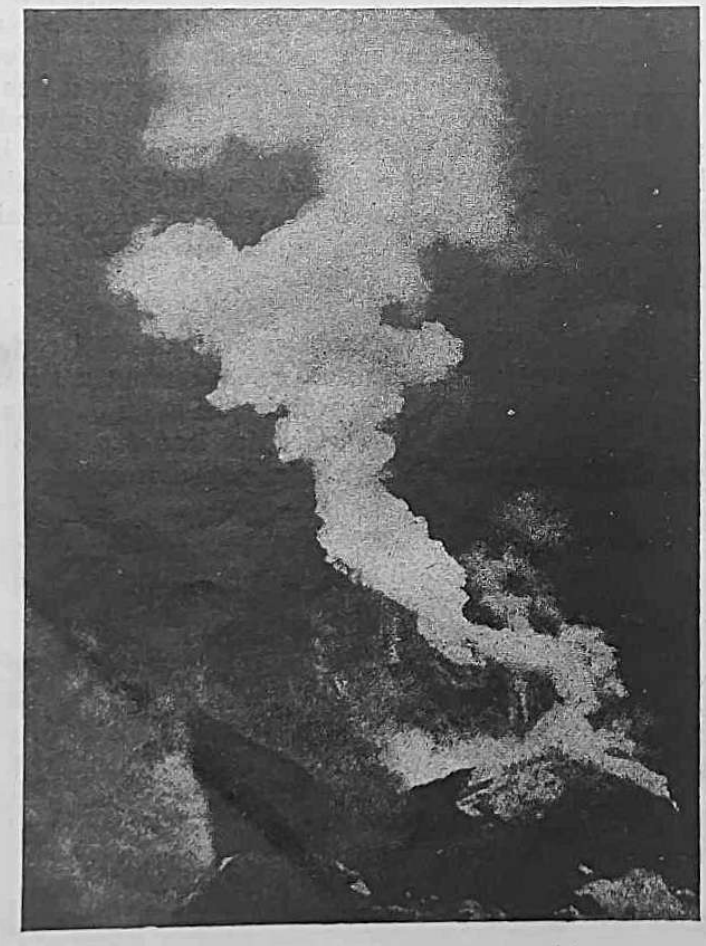

IZ ŽIVOTA VELIKIH LJUDI

PAUL PAINLEVÉ

U nizu francuskih matematika, koji su stvorili djela trajne vrijednosti u matematici, imade ih više, koji nisu bili samo »zakopani u svojim simbolima i izgubljeni u svojim sanjama«, već su jednakim uspjehom i jednakim zanosom radili na području javnog života. Tako je na pr. Lazare Carnot (1753.—1823.), koji je napisao mnogo matematskih rasprava, u doba francuske revolucije bio izabran u zakonodavnu skupštinu te je posvetio sve svoje sile novo stvorenoj republici, a organizirao za obranu njezinu 14 vojska i načinio operacijski plan protiv tadašnjih neprijatelja Francuske. Za vrijeme Napoleona kao prvoga konzula bio je neko vrijeme ministar rata, te je sve do pada Napoleona bio aktivan na političkom polju. Veliki matematici Pascal (1623.—1662.) i D'Alembert (1717.—1783.) bavili su se pokraj matematike važnim pitanjima savremenoga života. No između svih velikih matematika, koji su se istakli na ne baš matematičkom području diplomacije i politike zaprema svakako najodličnije mjesto današnji predsjednik francuske republike Paul Painlevé.

Paul Painlevé (čitaj Pol Penl'vé) rodio se 5. prosinca 1863. u Parizu. Otac mu je bio litografski crtač. Već kao dijete, dok je polazio u osnovnu školu, pokazao je vanrednih sposobnosti. Kad mu je bilo deset godina, upućivao ga je njegov učitelj, koji je brzo uvidio njegovu golemu nadarenost, napose za matematiku tako, da je već s 11 godina i 6 mjeseci znao toliko, koliko je bilo nužno za ispit zrelosti. U isto je doba učio nešto latinski i grčki. Odmah je prešao u III. razred u gimnaziju Saint-Louis u Parizu, gdje je kao i kasnije u gimnaziji Louis-le-Grand uvijek dobivao prve nagrade. Prigodom natjecanja za primitak u Visoku školu (»Ecole normale supérieure«) njegova je radnja bila prva. Već s 23 godine bio je profesorom na filozofskom fakultetu u Lilleu, kasnije s 28 godina profesorom na Sorboni i na Politehničkoj školi.

U razmjerno kratko vrijeme napisao je velik broj dubokih matematskih rasprava, te vrlo brzo došao do svjetskoga glasa.

Godine 1894. bude pozvan od švedskoga kralja u Stockholm, pa je ondje držao jedan semestar predavanja o jednom od najtežih matematičkih područja: analitičkoj teoriji diferencijalnih jednadžbi.

Njegove radnje o diferencijalnim jednadžbama otvoriše mu, kad mu je bilo 37 godina vrata Akademije Nauka. U tim mu je radnjama uspjelo, da razriješi poteškoće, pred kojima se zaustaviše dva njegova velika učitelja Henri Poincaré i Émile Picard. Metode, što ih je on smislio, omogućiše mu, da konstruira diferencijalne jednadžbe, koje određuju sasvim nove funkcije, funkcije, uz koje će se trajno vezati njegovo ime.

Iza otkrića H. Poincaréa novih funkcija — njegovo je otkriće bilo jedno od najdubljih u matematičkoj analizi. Kao ne bi bilo ničesa drugoga — njegov je rad golem i svestran — već bi to bilo dovoljno, da zapremi jedno od najodličnijih mjesta među najvećim naučenjacima današnjeg doba.

Emil Borel, također jedan od najvećih matematika, a ujedno i u svibanjskim izborima izabrani zastupnik od Aveyrona u francuskoj komori, pripovijeda da je godine

1904., kad se obdržavao matematički kongres u Heidelbergu, Painlevé bio zamoljen, da održi predavanje o jednom od svojih najnovijih otkrića, a veliki je vojvoda badenski primajući članove kongresa, svakog Francuza pitao: »Connaissez-vous M. Painlevé? (Poznajete li gospodina Painlevéa?) hoteći da svojom radoznalošću istakne veliki ugled, što ga je uživao francuski naučenjak.

Paul Painlevé nije se zadovoljio otkrivanjem novih svojstava brojeva i simbola, već je odmah na početku svoje naučne karijere predavao i mehaniku i to najprije na Sorbonni, a kasnije i na Politehničkoj školi. Njegova predavanja iz mehanike, što ih je svake godine vrlo pomno usavršavao, bit će doskora izdana u posebnom djelu, koje se u naučnom svijetu iščekuje s najvećim interesom. To će djelo sadržavati kritiku mehaničnih principa, pa će za njim trebati da posegne svaki, koji proučava nove teorije Einsteinove.

Painlevé se nije zanimao samo mehaničkim principima; svoju je pažnju obratio i na praktičku mehaniku. U doba, kad je avijatika bila još u povojima, nalazio je veliko zadovoljstvo istraživanjem i razrješavanjem pitanja, koja se na nju odnose, te je mnogo pridonesao, da se tako silno razvila. Dok se u Evropi tek mnogo raspravljalo o mogućnosti mehaničkog leta, Painlevé je uvijek tvrdio, da je on moguć i da će se sigurno realizirati. On je bio prvi putnik Wilbura Wrighta, kad je taj kružeći jedan sat i četvrt iznad uzletišta postigao u letu prvi rekord. Bio je također i prvi putnik Henrya Farmana.

Uvjeren o budućnosti avijatike i svih njezinih mogućnosti u miru i u ratu, on je dao francuskom parlamentu stručno mišljenje o organizaciji vojne avijatike. Napisao je o avijatici dvije knjige. 1. Organisation en France de la locomotion aérienne (Organizacija zračne plovidbe u Francuskoj); 2. L' Aviation. Ta je posljednja knjiga bila prevedena na više stranih jezika. Državni podsekretarijat za aeronautiku osnovao je prošle godine na Sorbonni stolicu za mehaniku tekućina uz uvjet, da Painlevé bude za to prvi profesor. Tu je on usavršavao svoja razmatranja o otporu, što ga zadaju tekućine gibanju krutih tjelesa; nove ideje, koje je on ovdje razvio, pridonijet će mnogo daljem razvoju avijatike.

(Svršit će se).

CARDUCCI I NOVINAR.

Istinita anegdota.

Giosué Carducci (čit. Džozué Karduči), slavni talijanski pjesnik htijaše da također i ulični prosjaci ponosno podnose svoju bijedu.

Jednoć, u Rimu, približi mu se mršav i slabo odjeven čovjek.

»Senatore«! reče tiho, »ja sam kukavac novinar. Žena mi boluje a djeca gladuju«.

Carduccijevo se čelo namršti onim izrazom žalosti, koji mu uvijek izazivaše pričanje tuđih bolova. Potraži novčanik.

Čovjek, na svoju nesreću, nastavi:

»Znate, Preuzvišenosti, ja sam napisao u jučeranjoj »Italiji« onaj članak koji Vas kuje u zvijezde«.

Carducci se okrene odjedamput, drščući od srdžbe:

»A, pa zar stoga — zar se radi toga usuđujete da od mene tražite novaca«? I podigavši naglo svoj štap, udari ga. »Eto«, viknu, »eto tako plaća Carducci svoje hvalitelje«!

— — — Sasvim tim, Carducci prispjevši kući sjeti se ove žalosne priče i posla određenu svotu novaca porodici nesrećnika.

Pet. Ar.

SPORT

VIII. OLIMPIJSKE IGRE U PARIZU.

(Citius, altius, fortius).

Kako su se ove godine imale obdržavati velike olimpijske igre u Parizu, izgrađen je posebni stadion u predgrađu Colombes u Parc de Princes, koji se sastoji od dvije velike natkrite tribine, jedne počasne i druge nazvane Maratonske, te dvije velike otvorene tribine, na koje je moglo stati do 150.000 gledalaca. Priređivanje olimpijskih igara bilo je povjereno francuskom olimpijskom odboru, koji se s velikom požrtvovnošću i s velikim troškom prihvatio toga posla. Odbor je dobio punomoć od vlade i grada, a udešena

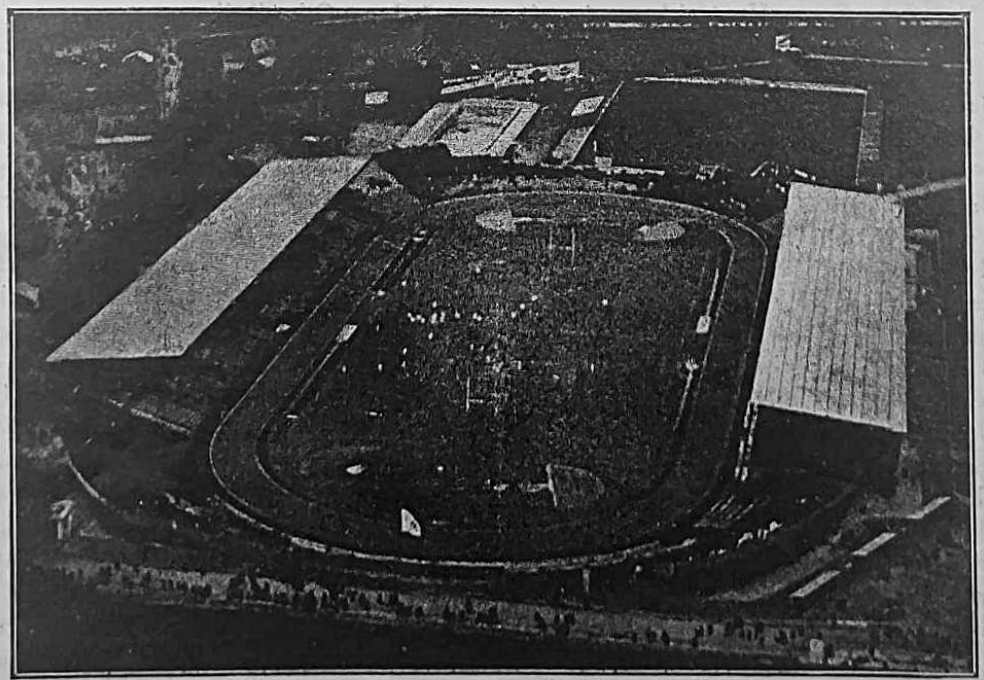

Stadion Colombes.

je privatna supskripcija, te je tako donekle stadion bio gotov, da se je već 1. siječnja moglo započeti s nogometnim utakmicama.

Otvorenje igara počelo je već dne 1. maja sa međunarodnom sportskom izložbom u Magyc City u Parizu. Tu su izložile različite sportske tvrtke sve vrste sportskih artikla cijeloga svijeta, da mogu sportaši, koji će doći iz cijeloga svijeta u Paris, vidjeti i nabaviti takove predmete i sprave najbolje i najnovije provenijencije. Dne 2. maja bilo je otvorenje proslavljeno u Theatre de Champs-Elysées s velikim sportskim umjetničkim prikazivanjem u oči olimpijskih igara. Dne 16. maja bilo je otvorenje umjetničke sportske izložbe, koja se je sastojala od umjetničkih izložaka sportskog sadržaja cijeloga svijeta, a nalazila se u velikim dvoranama u Grand Palais des Champs-Elysées. Tu su izložili kipari, slikari, graveri, pjesnici i ostali pisci svoje pjesničke i dramatske proizvode, ali su svi morali biti samo sportskoga karaktera u olimpijskom duhu. Izložba je bila otvorena do konca mjeseca srpnja, nakon česa su slijedile nagrade prema određenju međunarodnog juryja.

Tu su nastupili atleti i sportaši sa svojim spravama u različitim grupama od svih prijavljenih narodnosti i sa svojim zastavama, te su podigli jednu zajedničku olimpijsku zastavu, koja se sastoji od bijeloga polja, na kojemu se nalazi pet uvezanih krugova, koji simboliziraju bratsku vezu svih sportskih naroda, i to Evropa plavi krug, Amerika crveni, Afrika crni, Australija zeleni a Azija žuti krug. Ujedno su se u tom kazalištu davali cijelo vrijeme različni inozemni komadi stranih trupa, a imalo je tu nastupiti i zagrebačko hrvatsko kazalište, koje se poduzeće međutim nije moglo financirati.

Same sportske utakmice počele su u velikom stadionu Colombes s igrom r u g b y dne 11., 14. i 18. maja. Ta je igra nalik nogometu s tom razlikom, da se smije upotrebljavati i hvatanje i otimanje lopte rukama pa je djelomice i življa od nogometa. Nastupile su samo tri momčadi i to Rumunjska protiv Francuske, te je bila potučena sa 63:3, dalje Rumunjska protiv Amerike, koja je bila potučena sa 37:0, a konačno je Francuska nastupila protiv Amerike, te je bila potučena sa 18:3. Konačni je dakle bio rezultat I. Amerika, II. Francuska, a III. Rumunjska, koja je na laki način uza sve svoje poraze došla do olimpijske nagrade, jer su Engleska i Irska odstupile.

Druge po redu bile su na programu n o g o m e t n e utakmice, za koje se prijavilo 26 narodnosti a trajale su od dne 25. maja do 9. lipnja. Kod toga je sudjelovala i Jugoslavija, koja je imala nezgodu, da je bila izžrijebana s jednom od najjačih američkih momčadi iz Urugvaja. Utakmice su počele u nedjelju dne 25. maja, a naši su došli odmah na red u ponedjeljak dne 26. maja, te su igrali u stadiju Colombes i izgubili igru sa 7:0. Kod nas je bila velika potištenost, no kad su Urugvajci potukli još nekoliko mnogo jačih momčadi od naše, onda se i naša nogometna publika nešto smirila. Konačni rezultat je bio kod nogometa I. Urugvaj, II. Švicarska, III. Švedska. Od naših je sudaca bio određen g. Fabris kao međašni sudac kod utakmice Švicarske protiv Litavske. Igralo se osim u stadiju Colombes još i u stadiju Pershing i Bergheres, jer je toliko narodnosti sudjelovalo te su se morala tri igrališta upotrijebiti.

Urugvajska nogometna momčad na Olimpijadi.

Naša je postava bila ova: vratar Vrđuka (Građanski — Zagreb), ostali Vrbančić, Dasović (Hašk — Zagreb), Rodin (Hajduk — Split), Rupec (Građanski), Marjanović (Hašk), Babić (Građanski), Petković (Beograd — Jugoslavija), Perška (Građanski), Vinek i Plazzeriano (Hašk). Sudac je bio Francuz Vallat a publike je bilo oko 2000. Urugvajci su bili kudikamo nadmoćniji od naših, koji se njihovom brzinom i navalama nisu nikako mogli mjeriti.

Naši su putovali preko sjeverne Italije i južne Švajcarske prekrasnim krajevima uz sjeverotalijanska jezera i alpske krajeve te prekrasno ženevsko jezero. U Parizu su se bili nastanili najprije u Coubertinovu selu Village olympique, no kako to još nije bilo gotovo, nisu tamo ostali, već su se nastanili u nekom hotelu u Parizu. S tim olimpijskim selom Francuzi su pravili veliku reklamu, no nisu

ga dovršili na vrijeme, te su ondje morali stanovati samo oni narodi, koji su unaprijed platili, pa je tako bila prava svrha promašena, da sportaši stanuju blizu stadija, i da se mogu ondje još prije nastupa koji put trenirati. Naša je momčad razgledala za vrijeme svog boravka u glavnome sve znamenitosti grada Pariza, a sa strane našeg poslanstva u Parizu bio je dodijeljen jedan ataše, koji je bio posrednik izmedju francuskog olimpijskog odbora i naše delegacije. Na čelu s našim poslanikom u Parizu dr. Spalajkovićem položili su naši sportaši vijenac na grob nepoznatog vojnika, koji predstavlja onu masu poginulih u ratu vojnika, za koje se ne zna ni ime ni grob. U isto je vrijeme bio i kongres međunarodnog nogometnog saveza FIFE, pa je naš J. N. S. zastupao delegat prof. Graf, koji je ostao u Parizu za sve vrijeme nogometnih utakmica, te iste i opisao u zagrebačkim novinama. Naša momčad, ako je i časno izgubila, to je naš vratar Vrđuka spominjan svuda kao jedan od najbo-

5 Skok u dalj bez zaleta: I. Galasso 250 cm.

6. Trčanje na 60 m., izlučno natjecanje: I: Košak I. Rgm. 7.8 sec

7. Skok u vis sa zaletom: I .Nikolajević 135 cm.

8. Trčanje na 60 m., finale: I. Košak 7.2 sec.

9. Trčanje teklića s 4 puta 50 m: I. momčad I. Rgm. 25.5 sec.

b) Za učenike iznad 16 godina:

1. Trčanje na 50 m., prednatjecanje: I. Prelog III. Rgm. 6.4 sec.

2. Bacanje kugle objema rukama: I. Krajačić II. Rgm. (1101+865) 1966 cm.

3. Skok u dalj sa zaletom: I. Schlesinger II. Rgm. 562.5 cm.

4. Skok u vis bez zaleta: I. Jamnicky I. Rgm. 135.5 cm. rekord.

5. Trčanje 50 m., finale: I. Obadić 6.2 sec. II. Rgm.

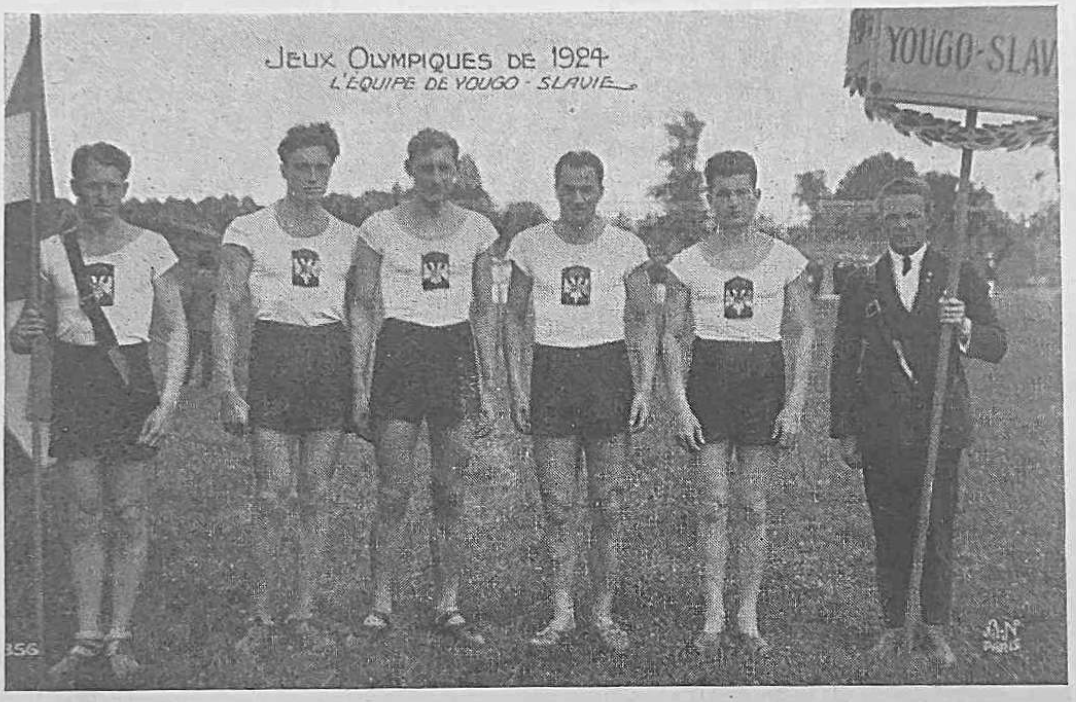

Jugoslavenski športaši na Olimpijadi.

ljih internacionalnih goalmana, mnogo je toga vidjela i naučila, što će biti svakako od velike važnosti po razvitak nogometnog sporta u našim krajevima.

(Nastavit će se).

LAKOATLETSKI SREDNJOŠKOLSKI MITING U ZAGREBU

Kao svake godine, tako je Hašk i ove priredio obligatno svoje lakoatletsko natjecanje za srednje škole na svom igralištu u Maksimiru. Ove je godine održano dne 31. svibnja i 1. juna natjecanje za đake srednjih škola cijele države Program je bio ovaj:

Dne 31. svibnja za đake ispod 16 godina:

1. Skok u dalj sa zaletom: I. Nikolajević, II. Rg. 537 cm.

2. Skok u vis bez zaleta: I. Galasso 127.5 cm III. Rgm. rekord.

3. Trčanje na 60 m., prednatjecanje: I. Rusan, Karlovac, Rgm. 8 sec.

4. Bacanje kugle 5 kg. s boljom rukom: I. Nikolajević I. Rgm. 10.42 cm.

6. Bacanje diska objema rukama: I. Valentekovič III. Rgm. 5190 cm.

7. Trčanje na 65 m. sa zaprekama izlučno natjecanje I. Jamnicky 9.8 sec. rekord.

8. Trčanje na 100 m.: I. Banner, II. Rgm.

Dne 1. lipnja a) Za učenike iznad 16 godina

1. Skok u vis sa zaletom: I. Jamnicky i Jakupić III. Rgm. 160 cm.

2. Bacanje koplja objema rukama: I. Valentekovič III. Rgm. 6529 cm, bolje od jugoslavenskog rekorda.

3. Troskok: I. Jakupić 1207 cm I.

4. Trčanje na 200 m., finale: I. Bauer i Obadić 24:6 sec.

5. Skok s motkom u vis: I. Prelog III Rgm. 262.5 cm rekord.

6. Trčanje na 65 m., sa zaprekama, finale: I. Jakupić 10.2 sec.

7. Trčanje na 1500 m.: I. Ferlan, učit. škola, 4.39.4 sec.

8. Trčanje teklića sa 4X100 m. I. momčad II. Rgm. 48.1 sec.

Propozicije za ove utakmice bile su ove: 1. Natječe se za pokale i to prelazni dar Haška za pobjednički zavod.

Posjed brani I. realna gimnazija za pokal veletrgovca Šolera, II. mjesto brani III. realna gimnazija, a prelazni dar za mladež ispod 16 g. brani III. realna gimnazija. Pokale dobivaju zavodi, koji poluče najveći zbroj točaka sviju natjecanja jednog zavoda. I. mjesto broji 3, II. broji 2, a III. broji jednu točku.

2. Svaki zavod može za svaku točku javiti najviše samo 4 natjecatelja, a za trčanje teklića po jednu momčad. Primaju se samo prijave providene žigom nadležnoga ravnateljstva. Prijava rezerva je dopuštena.

3. Prijave bez uloška imale su se poslati najkasnije do 31. maja na Hašk. Naknadne prijave se ne uvažuju ni na koji način.

4. Natjecanja su se izvršivala prema pravilima Jugoslavenskog Lakoatletskog Saveza (J. L. A. S.).

Po ukupnoj klasifikaciji za đake ispod 16 godina plasira se na I. mjesto I. Rgm. sa 27 točaka i time dobiva prelazni pokal Haška, II. je III. Rgm. 12 točaka, a III. je II. Rgm. sa 7 točaka.

Po ukupnoj klasifikaciji za đake iznad 16 godina plasira se na I. mjesto II. Rgm. sa 37 točaka, na II. mjesto dolazi I. Rgm., sa 31 točkom, a III. mjesto dobila je III. Rgm. sa 16 točaka. Prelazni pokal Haška dobila je momčad II. Rgm.

Osim spomenutih zavoda natjecali su se samo još učenici I. gimnazije u Zagrebu i realne gimnazije iz Karlovca.

Prvenstveno natjecanje srednjoškolskih zagrebačkih učenica, koje se obdržavalo također na Haškovom igralištu, svršeno je s ovim rezultatom:

1. Bacanje kugle .Najbolja V. Pervar sa 570 cm.

2. Skok u dalj sa zaletom. Najbolja V. Pervar sa 428 cm.

3. Trčanje na 60 m. Prva Bonetić za 9 sec.

4. Bacanje diska. Najbolja Tomljenović na 20.93 m.

5. Skok u vis sa zaletom. Najbolja Tomljenović sa 130 cm.

SOKOLSTVO

HRVATSKO SOKOLSTVO.

V. Slet hrvatske sokolske župe Fonove u Zagrebu i 50-godišnjica Hrvatskog Sokola u Zagrebu.

Dne 22. i 23. lipnja održano je u Zagrebu veliko slavlje hrvatskog sokolstva. Proslavljena je 50-godišnjica utemeljenja prvoga Hrvatskoga Sokola u Zagrebu, te V. slet zagrebačke hrvatske sokolske župe Fonove, koja se nazivlje po utemeljitelju hrvatskog sokolstva dr. Josipu Fonu.

Ovih dana skupilo se u Zagrebu nekoliko hiljada hrvatskih sokolova, sokolica te sokolskog naraštaja, koji je naš starodrevni hrvatski Zagreb dočekao objeručke i srdačnom gostoljubivošću. Sve naše ulice i trgovi bili su iskićeni bezbrojnim zastavama a hiljade rodoljubnog općinstva dočekivalo je sokolstvo. Dan prije sleta bio je pogreb jednoga od najstarijih i najzaslužnjih hrvatskih sokolova dr. Ivana Kosirnika, a zagrebački H. S. izašao mu je korporativno na sprovod. Zamjenik starješine H. S. S. Josip Hanuš izrekao mu je posljednji pozdrav, našto je na grobu Dra Fona progovorio starješina župe Fonove dr. Bučar, sjetivši se tom zgodom sviju odličnih mnogobrojnih hrvatskih sokolova, koji počivaju danas na Mirogoju.

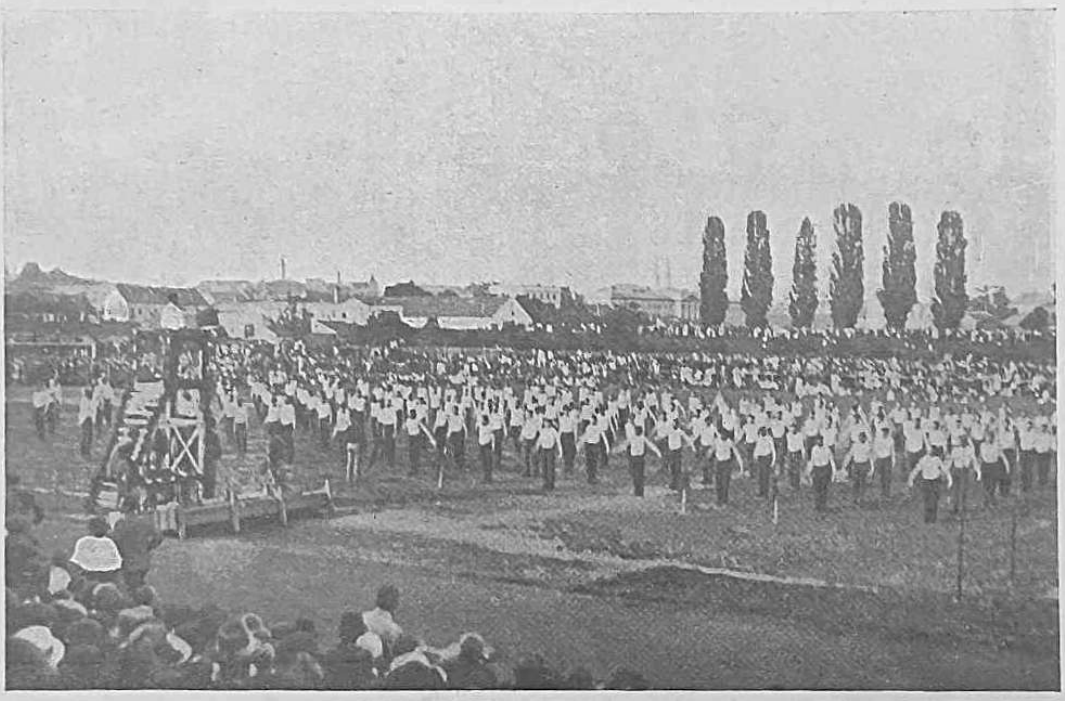

Vježbe sa sleta župe Fonove u Zagrebu.

U subotu naveče bila je u Hrvatskom Kazalištu svečana predstava stare Šenoine zagrebačke komedije »Ljubice«, koju je odigrao upravo majstorski diletantski zbor H. S. u Zagrebu. Kazalište je bilo puno sokolske publike a predstavi je prisustvovao i zagrebački gradonačelnik Vjekoslav Heinzel sa svojom suprugom te mnogi članovi gradskog zastupstva i mnogi drugi odličnici.

Poslije kazališta bio je svečani komers, na kojemu su bili predstavnici hrvatskog sokolstva te načelnik sa gradskim zastupstvom. Na komersu je izrečeno mnogo sokolskih i rodoljubnih besjeda, a naročito je pozdravljen načelnik Zagreba, koji je u ime grada izjavio svoje simpatije i naklonost hrvatskom sokolstvu.

U nedjelju ujutro bila je budnica od nekoliko sokolskih fanfara, koja je zvala vježbače na glavni pokus na sokolsko vježbalište na igralištu »Concordije«.

U 9 sati bila je otvorena izložba H. S. u kojoj su bili u gimnastičkoj dvorani pučke škole u Samostanskoj ulici izloženi različiti predmeti iz povijesti i razvoja H. S. počevši od godine 1875. Bila je tu prva zastava, različne fotografije odbora i prednjačkih zborova od prvoga početka do danas, sokolske razglednice, diplome, nagrade, darovi, sokolska literatura i tiskanice, te potpuna oprema Hrvatskog Sokola pješaka, konjanika, sestara i naraštaja.

U 10 sati održana je u velikoj dvorani H. S. svečana jubilarna izvanredna glavna skupština H. S. pod predsjedanjem sadašnjega starješine dr. Nikole Hofera, na kojoj je pročitan izvještaj o djelovanju H. S. od početka do danas. Ujedno je tom zgodom imenovano više odličnih i starijih sokolova začasnim članovima H. S.

Poslije jedanaest sati počela je velika svečana sokolska povorka, na čelu joj brojna sokolska konjica H. K. S. u Zagrebu. Iza konjice išlo je starješinstvo župe i Saveza te delegati sviju prisutnih H. S. deset fanfara i preko deset zastava. U povorci su se osobito istakli seoski muški i ženski članovi nekojih H. S. a svi u najljepšim i jednakim narodnim nošnjama. Ujedno je bilo u povorci i mnoštvo muškog i ženskog podmlatka a među njima i mnogi učenici i učenice srednjih škola, koji se nalaze u redovima Hrvatskog Sokolstva. Povorka je krenula od Državnog kolodvora preko Zrinskog i Jelačićevog trga u Ilicu te Frankopanskom ulicom do pred zgradu H. S. Tu se pred zgradom Matice Hrvatskog sokolstva okupilo cijelo sokolstvo, a u ime H. S. S. pozdravio je zagrebački Sokol starješina Lacko Križ, zahvalio mu se starješina H. S. dr. N. Hofer. Jedan i drugi istakli su zahvalnost hrvatskog sokolstva prema Matici i važnost njena djelovanja od početka do danas.

O podne je bio u sokolani svečani banket, kojemu je prisustvovao načelnik Zagreba i delegati starješinstva Saveza i nazočnih župa Fonove, Preradovićeve te Ljutovida Posavskog, delegata maloruskih Sokola i različnih drugih hrvatskih kulturnih institucija. Tu je bilo nazdravljeno gradu Zagrebu i mnogim nazočnim odličnim sokolskim prvacima. Osobito je simpatično bio primljen brzojavni pozdrav bugarskih »Junaka«, koji su ujedno sa banketa brzojavno pozdravljeni.

Poslije podne u 4 sata bila je velika župska javna vježba s ovim programom:

1. Proste vježbe članstva za hrvatski svesokolski slet godine 1925.
2. Sletske proste vježbe ženskoga naraštaja.
3. Vježbe na spravama H. S. iz Siska i Varaždina.
4. Sletske vježbe naučničkog naraštaja.
5. Vježbe sa sabljama Hrv. konjaničkog Sokola.
6. Proste vježbe seljakinja sokolica iz Nove Gradiške, te Sokola seljaka iz okolice Karlovca, sve u narodnim nošnjama.
7. Uzorni odjeli na 8 sprava.
8. Sletske vježbe sestara.

Ujedno je i konjanički H. S. izveo lijepu konjaničku igru »Jeu de barré« sa tri izvrsna konja i konjanika. Igra se sastoji u tome, da dva konjanika nastoje oteti vrpcu s ramena trećem konjaniku.

U isto vrijeme održana je i glavna skupština H. S. Saveza, kod koje su sudjelovali delegati sviju hrv. sokolskih društava i župa. Stvoreni su važni zaključci i odredbe o održanju velikoga III. hrvatskog svesokolskog sleta do godine u Zagrebu prigodom 1000-godišnjice proslave hrvatskoga kraljevstva. A dotle će se ponovno organizirati naš prijašnji H. S. S. koji danas već broji oko 80 društava u pet župa sa 15 hiljada članova. **Dr. B.**

NOVE KNJIGE

Oko Psunja. Zemljopisno-povijesne crtice za mladež. Napisao Julije Kempf. Izdao Hrvatski pedagoško-književni zbor u Zagrebu. Knjiga LXXXII. Naš odlični omladinski pisac g. Julije Kempf, koji je pored drugih svojih djela obogatio dosad našu omladinsku knjigu s dvije izvrsne knjige: »Od Save do Adrije« i »Iz požeške kotline« podaje nam evo iz istoga područja jedno novo djelo pod gornjim naslovom. On hoće da povede dragu svoju omladinu »onim krajevima lijepe naše domovine, u kojima se oko Psunja — kralja hrvatskih gora u Slavoniji — jednako okupile prirodne ljepote i bogatstvo kraja, pa i mnoge povijesne napomene u skladnu uspomenu«.

Knjiga podaje potpunu sliku kraja i ljudi s opisom mjesta, historijskim podacima o svemu, što je u vezi s tim krajem, a koje je pisac probrao što u djelu prof. Đure Szaboa: »Sredovječni gradovi u Hrvatskoj i Slavoniji«, a što opet po županijskom arkivu županije požeške, koji je pisac svestrano proučio.

Knjiga je pisana vrlo toplo, zanimljivo, kako su pisane sve knjige g. Kempfa, i urešena je velikim brojem slika, pa će doći i našoj omladini, a i odraslima u sto dobrih časa.

Nkć.

FILATELIJA

Naše nove marke već su izašle, te se redom prema potrebi izdavaju svim poštanskim uredima. Marke su izrađene u Londonu te su jeftinije nego one prijašnje koje su izrađene u Americi za tri milijuna dinara, jer je engleska funta jeftinija od američkoga dolara. Dosada su izašle ove nove marke: od para vrednota po 20 p. crne, po 50 p. žutocrne ,od dinarskih vrednota: po 1 D. crvene, po 3 D. modre, po 5 D. žuto sive, po 10 D. tamno ljubičaste i po 30 D. zelene, pa su im boje određene prema pravilima internacionalnoga poštanskog saveza u Bernu. To vrijedi jednako za sve države cijeloga svijeta, gdje prevladavaju ove temeljne boje: zelena za običnu dopisnicu u državi, crvena za dopisnicu u inozemstvo te obično pismo u državi i modra za pismo u inozemstvo, te siva za rekomandaciju. Nove marke imadu do vrijednosti od deset dinara lik kraljev u eliptičkom okviru, a veće se vrijednosti nalaze u kvadratnom okviru.

Čehoslovačka. Masarykove jubilarne marke izašle su prošle godine na uspomenu pete godišnjice opstanka češkoslovačke republike. U promet su stavljene od dne 28. rujna, a bile su u prometu do dne 31. prosinca. Lik je Masarykov izradio poznati češki akademički slikar prof. Švabinsky. Marke su izrađene u Pragu kod firme A. Haase, te su vrlo lijepe. Prodavale su se sa 100 po sto u korist Poštanskoga fonda, Crvenoga križa te društva Skrb za djecu. Naokolo Masarykova portreta nalazi se lipov ornamenat. Marke su izašle u ovim vrijednostima: po 50 helera crvena, u nakladi od jednog milijuna komada, po 200 helera modra, u nakladi od tri stotine tisuća komada, i po 300 helera siva, u nakladi od dvije stotine tisuća komada. Marke imadu 14 zupčića, i vodeni znak P. Č. S. (Pošta češkoslovenska). Štampane su na običnom tvrdom amerikanskom bankovnom papiru, tek nekoliko serija ih je štampano na kartonu, pa su te naravno i skuplje u prodaji i zamjeni.

ZABAVA I ŠALA

AKO BOG DA!

Išao ciganin putem pa sreo seljaka znanca. »Kuda ideš cigo?« upita ga ovaj, a ciganin će na to: »Idem na pazar, da kupim magare. Ej, kako ću ga uzjahati i pjevajući doći kući!« Seljak se nasmiješi, odbije dva tri dima iz lule pa reče: »Nikada se ne veseli unaprijed, već najprije reci: Ako Bog da!« Onda će cigo: »Eto novaca u kesi, pa zašto da još govorim: Ako Bog da! Gdje su novci tu će biti i magare«.

Seljak se nasmiješi i ode desno, a cigo lijevo. Na sajmu hodao cigo amo tamo, dok ne pogodi krasno magare. Posegne u njedra da plati, ali novaca s kesom nema. Netko mu ih u vrevi ukrade.

Kukao, jaukao za novcima, a bilo mu i žao ostaviti onako lijepo magare.

Vrati se dakle praznoruk kući. Sretne opet svoga znanca, a taj ga zapita: »Gdje ti je magare? Kamo si pošao?«

Cigo uzdahne i reče: »Ako Bog da, idem kući, ako Bog da, ukradoše mi pare, ako Bog da, prisjele onome, tko ih je ukrao!«

Priopćio M. Ostoić, Koprivnica.

ODGONETKE IZ BR. 9. PROŠLE GODINE

I. Pitalice: 1. Krt. — 2. Igla s koncem. — 3. Rosa. — 4. Sjena.

II. Dopunjaljka: PERICA — EDUARD — TOMICA — ALBERT — ROBERT — ZVONKO — RUDOLF — IZIDOR — NIKOLA — SLAVKO — KSAVER — IVANKO = PETAR ZRINSKI.

III. Slovčanke: 1. Svatko je svoje sreće kovač. — 2. Bolje išta nego ništa.

IV. Dopunjaljke: Do-bro — bar-bar — se-lo — glas-nik — da-nak — le-dac — ko-nak — ču-nak = Dobar se glas daleko čuje.

ODGONETAČI ZAGONETAKA IZ BR. 9.:

Gašparović Zlatko, Ogulin: II, III (1, 2) — Blaha Otokar Zagreb I (1, 3, 4), III. (1, 2) — Prelec Vera, Karlovac: I (1), III (2) — Marić Petar, Split: III (1, 2) — Simić-Vakanović pl. Hella, Zagreb: I (sve), III (2) — Krenn Milan, Osijek: I (1, 3), III (1, 2) — Mandić Ljubica, Zagreb: II (1), III (2).

NAKNADNO ODGONETALI IZ BR. 8. PROŠLE GODINE.

Blaha Otokar, Zagreb: I (3, 5), II, V — Marić Petar, Split: IV — Simić-Vakanović pl. Hella, Zagreb: II — Gašparović Zlatko, Ogulin: II, V — Krenn Milan, Osijek: I (5), III, IV, V.

ODGONETKE IZ BR. 10. PROŠLE GODINE

I. Narodne pitalice:

1. Krt i krtičnjak. — 2. Zubi. — 3. Knjiga. — 4. Zvono.

II. Lančanik:

Krug — Grob — Bura — Apis — Siga — Aron — Nula — Arak — Krug.

III. Varalica:

»Samo se dakako uvijek piše s 4 slova.

IV. Francuska rečenica:

Vaš vo pase, vaš pas grize.

V. Rebus:

Te Deum laudamus.

ODGONETAČI ZAGONETAKA IZ BR. 10.:

Simić-Vakanović pl. Hella, Zagreb: II. V. — Kohlbach Oton, Osijek: V. — Ilotić Josip, Koprivnica: I. (2, 3), V. — Lasić Emil, Sarajevo. I. (3), II., V.

ZAGONETKE.

I. Pitalice.

1. Dva brata iza grede vire, jedan drugog vidjeti ne može.

2. Krzno čisti — krznar nije, bravca kolje — mesar nije, brke frče — brijač nije, žicu suče — prelja nije. Što je to?

(Hella pl. Simić-Vakanović, Zagreb).

3. Tko u crkvu svaki dan prvi zaviri?

(Tomislav Jelić, Vinkovci.)

4. Visi visi visuljak — Trči, trči, trčuljak — Boga moli trčuljak — Da mu padne visuljak. Što je to?

(Branko Seunik, D. Stubica.)

II. REBUS.

$\frac{M}{K}$ 1 e OO $\frac{P,R,JE}{J}$ JE JE JE 100' I ĆE JE JE JE

K K LOP K K K

III. PREMJEŠTALJKA.

ŽURI SE, UGONETAK LAKI

Valjano premetnuto — poslovica!

IV. KOZJI ROG.

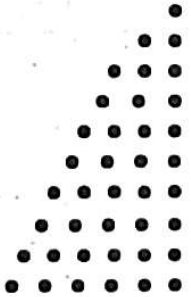

Zamjenica
Oruđe
Domaća životinja
Strašilo
Dio ruke
Broj
Draga kovina
Planina u nar. pjesmi
Dragocjen kamen

Kad se točke valjano ispune, treba idući dva puta od otvora roga k vršku da se tako probiraju slova (u svakoj riječi po jedno, bilo koje), da dadu ime i prezime čuvene ličnosti iz hrvatske povijesti.

Nakladom biblioteke

„ERGON" Zagreb

izašle su ove pomoćne školske knjige:

1. **Škreblin,** Rješenja zadataka iz Hočevar-Škreblin, Aritmetika za IV. razred. Cijena 32·— Din. (litografirano).
2. **Škarica-Škreblin,** Maturalni zadaci iz matematike. Cijena 25·— Din.

Dobivaju se u svim knjižarama.

Dvorana amerikanskih uredskih namještaja

NOTTER I DRUG

Ilica 25. ZAGREB Ilica 25.

(nad kavanom „Corso")

Preporučuje pisaće strojeve raznih sustava sa latinicom i ćirilicom. Vlastita mehanička radionica

PRVA HRVATSKA ŠTEDIONICA

OSNOVANA GOD. 1846. **U ZAGREBU** **OSNOVANA GOD. 1846.**

Dionička glav.: K 60,000.000. Pričuve: K 130,000.000

PODRUŽNICE: Beograd, Bjelovar, Brod n. S., Crikvenica, Čakovac, Daruvar, Delnice, Djakovo, Gjurgjevac, Ilok, Karlovac, Kraljevica, Križevci, Nova Gradiška, Mitrovica, Ogulin, Osijek, Požega, Rijeka, Senj, Sisak, Sv. Ivan Zelina, Subotica, Varaždin, Vel. Gorica, Vinkovci, Virovitica, Vukovar, Zemun. ISPOSTAVE: Osijek d. gr., Sušak, Vinica. MJENJAČNICA: Zagreb.

Prima uloške na knjižice i na tekući račun. Eskomptira mjenice i devize.

Prima na inkaso tu- i inozemne mjenice.

Izdaje $4^1/_2$%-tne založnice i $4^1/_2$%-tne komunalne obveznice, koje imadu oprost od poreza, pupilarnu sigurnost i jamčevnu sposobnost.

Kupuje i prodaje valute i devize

Izdaje čekove i kreditna pisma te obavlja isplate na temelju akreditiva na sva tu- i inozemna mjesta.

Podijeljuje hipotekarne zajmove na kuće i na nekretnine.

Obavlja burzovne naloge savjesno i kulantno.

Posreduje kod predoznaka iz Amerike u tuzemstvu.

GRADSKA ŠTEDIONICA

OPĆINE SLOB. I KRALJ. GLAVNOGA GRADA ZAGREBA

PETRINJSKA UL. BR. 5. ZAGREB UGAO SUDNIČKE ULICE.

Ulošci D 70,000.000.—

Prima uloške na knjižice i tekući račun. Kupuje i prodaje devize i valute. Obavlja burzovne naloge savjesno i kulantno.

Umjetničko nakladni zavod

J. Čaklović, Zagreb

Telefon br. 12-74. - - - Gundulićeva ul. 1.

Naklada umjetničkih dopisnica, knjiga i slika. — Vlastita konfekcija listovnog papira. — Izdanje knjižnice „Jugoslavenska biblioteka" „Umjetničke monografije" „Naša domovina".

Tražite prospekte i cjenike!

Naklada i trgovina umjetničkih slika

Petar Nikolić, Zagreb

Ilica 36. I. kat.

Preporuča svoje bogato skladište narodno historičkih umjetničkih slika. Jedini zavod sa slikama izradjenih od naših prvih umjetnika.

Prekrasni i ukusni okviri četverouglasti, okrugli i ovalni svíju veličina.

Izašla nova naša slika „Kosovska djevojka" od Uroša Predića. — Veliki izbor madona i ikona na skladištu.

Prikladni darovi za svaku prigodu.

Najveći stoga i najjeftiniji zavod te vrste.

Tražite prospekte. **Tražite prospekte.**

ST. KUGLI KNJIŽARA KRALJEVSKOG SVEUČILIŠTA JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE, ZAGREB, ILICA 30.

PREPORUČAMO IZ NAŠE NAKLADE:

UZORNA DJELA IZ KNJIŽEVNOSTI

Knjiga I. SMRT SMAIL-AGE ČENGIĆA. Pjesan Ivana Mažuranića. — Uvod i bilješke napisao dr. David Bogdanović. — Cijena K 32·—.

Knjiga II. LUČA MIKROKOZMA. Spjevao Petar II. Potrović-Njegoš, valdika crnogorski. Izdanje priredio dr. David Bogdanović. — Cijena K 28·—

Knjiga III. Demeter Dimitrija, TEUTA. Tragedija u 5 čina. — Izdanje priredio dr. David Bogdanović. Cijena K 40·—

Knjiga IV. SRPSKI PRIPOVJEDAČI I. — Šćepan Mitrov Ljubiša. — Milan D. Miličević. — Milorad P. Šapčanin. — Pajo Marković-Adamov. — Priredio dr. David Bogdanović. — Cijena K 30·—

Knjiga V. SRPSKI PRIPOVJEDAČI II. — Milovan Đ. Glišić. — Laza K. Lazarević. — Janko M. Veselinović. — Priredio dr. David Bogdanović. — Cijena K 36·—

Dr. David Bogdanović: PREGLED KNJIŽEVNOSTI HRVATSKE I SRPSKE

Knjiga I.: Hrvatska i srpska tradicionalna književnost. — Stara književnost hrvatska i srpska. — Književnost hrvatska od XV. vijeka do Gaja (1830.). — Književnost srpska od XVIII. vijeka do Vuka St. Karadžića (1814.). — Cijena broširano K 75·—

Knjiga druga, dio I.: Ilirski pokret. — Vuk St. Karadžić i njegovi suvremenici. — Hrv. književ. za apsolutizma. — Cij. broširano K 100·—

Knjiga druga, dio II.: Srpski romantizam. — Novo ustavno doba u Hrvatskoj. — Srpski realisti. — Hrvatska književnost poslije Šenoe. — Cijena broširano K 75·—.

ZATRAŽITE ILUSTR. NAKL. POPIS: a) Zabavnih, b) znanstvenih, c) školskih knjiga. d) muzikalija, e) papirničkog i kancelarijskog materijala.

ŠALJEMO IH BADAVA I FRANKO.

Knjige razašiljemo uz unapred poslani novac ili uz pouzeće. Zatražite pokusni broj ilustrovanog časopisa „DOMA i SVIJETA" (uređuje Dr. M. Ogrizović i Iso Velikanović), koji ćemo Vam poslati badava na ogled.

Obratite se kod svake Vaše potrebe na knjigama najprije na nas, jer samo najveća i najstarija knjižara u čitavoj Jugoslaviji.